

PROVINCIE
FLEVOLAND

Vraagstukken voor Flevoland

2 mei 2022

Inhoud

Inleiding	4	Landelijk gebied (landbouw, natuur, stikstof)	33
Een goed bestaan in Flevoland	5	Toekomstbestendige (kringloop)landbouw	35
De veranderende rol van de provincie	9	Stikstofopgave	35
Over wettelijke taken en een open huishouding	9	Natuur	36
Samenwerken voor betere resultaten	10	Landschap	36
Vertrouwen in de provincie	14	Nationaal Park Nieuw Land	37
Klimaat en energie	17	De provinciale financiën	39
Energietransitie	18	Overzicht kernpunten	43
'Zachte' kant van energie	21		
Wonen, bereikbaarheid en werken	23		
De rol van de provincie verandert	24		
Bouwen aan de samenleving	25		
Kunst en cultuur	25		
Werken aan de winkel	26		
Mobiliteit in beweging	30		
Op weg naar een 'vervangingspiek'	31		

Inleiding

Deze bundel bevat een beschrijving van de belangrijkste vraagstukken voor Flevoland in de komende jaren. Ambtenaren van de provincie Flevoland hebben deze bundel in opdracht van de Commissaris van de Koning opgesteld als hulpmiddel voor de partijen die op 15 maart 2023 willen meedoen aan de Provinciale Statenverkiezingen. Alles wat hierin is opgenomen heeft betrekking op taken die de provincie op dit moment uitvoert. Dit gebeurt op basis van politieke keuzes die in het verleden zijn gemaakt. Uiteraard geldt te allen tijde dat politieke keuzes kunnen worden heroverwogen. De opstellers van deze bundel hebben getracht de vraagstukken zo objectief mogelijk te beschrijven, zonder inhoudelijk oordeel. Want dat is aan u. U wordt dan ook van harte uitgenodigd zich een mening te vormen over deze vraagstukken en deze mening op te nemen in uw verkiezingsprogramma.

Uiteraard geldt hierbij de kanttekening dat de informatie in deze bundel een weergave is van de kennis en inzichten van dit moment (voorjaar 2022). We hebben allemaal gezien hoe onverwachte gebeurtenissen als Covid 19 of de oorlog in Oekraïne hun stempel kunnen drukken op het leven van alledag. En al zal het niet allemaal zo ingrijpend zijn als deze voorbeelden, ongetwijfeld zullen zich in de periode tot de provinciale verkiezingen van 2023 nog nieuwe ontwikkelingen voordoen die we nu niet voorzien.

Met die kanttekening hopen we dat dit overzicht u helpt bij het opstellen van uw verkiezingsprogramma.

Leeswijzer

Het eerste hoofdstuk van de bundel gaat in op de samenhang tussen de verschillende vraagstukken. Vervolgens wordt de veranderende rol van de provincie beschreven. Daarna volgen drie thematische hoofdstukken over achtereenvolgens klimaat en energie; wonen, werken en bereikbaarheid; en over het landelijk gebied. In het afsluitende hoofdstuk worden de provinciale financiën toegelicht. Het gaat steeds om een beschrijving op hoofdlijnen. Daarom verwijzen we in elk hoofdstuk ook naar aanvullende informatie. Deze aanvullende informatie is via links toegankelijk gemaakt in de digitale versie van deze bundel. U vindt deze digitale versie op de website van de provincie Flevoland. Met uitzondering van het eerste en het laatste hoofdstuk wordt elk hoofdstuk ingeleid met een algemene beschrijving van het centrale vraagstuk op dit onderdeel. Daarnaast wordt elk hoofdstuk afgesloten met een aantal vragen die zich lenen voor een politieke stellingname.

Het is niet meer dan een hulpmiddel; de keuze is uiteraard aan u.

Een goed bestaan in Flevoland

Als twaalfde en jongste provincie van Nederland is Flevoland aangelegd in het belang van heel Nederland. Het nieuwe land is gerealiseerd om de Randstad te beschermen tegen overstromingen, de voedselvoorziening veilig te stellen en meer mensen te kunnen voorzien van een betaalbaar en comfortabel huis. Onze polders zijn inmiddels een voedselbron van formaat. Door de jaren heen zijn onze dorpen en steden gegroeid van geplande pioniersgemeenschappen tot volwassen samenlevingen met een eigen identiteit.

Volwassen maar niet uitgegroeid

Flevoland staat op de drempel van een volgende groeifase. En ook deze keer dient dat het belang van heel Nederland. Flevoland is gevraagd om een bijdrage te leveren aan het oplossen van diverse nationale vraagstukken. Het gaat om vraagstukken op het gebied van de landbouw en voedselzekerheid, van klimaat en energie, van huisvesting, veiligheid, mobiliteit en natuur. Ontwikkelingen die allemaal gevolgen hebben voor het leven in onze provincie. De provincie heeft een belangrijke rol om het evenwicht te bewaken in deze volgende groeispurt. Dat vraagt aandacht voor hoe mensen in Flevoland een goed bestaan kunnen hebben.

Een goed bestaan voor alle Flevolandse

Er is meer nodig dan een passende woning voor het opbouwen van een goed bestaan. Mensen willen niet

alleen een huis, maar ook een thuis. Dat vormt de basis voor het leven dat mensen voor zichzelf en hun familie willen: een goed bestaan. Daar zijn drie dingen voor nodig:

- Mensen willen zo kunnen leven dat ze zich goed kunnen voelen: lichamelijk, sociaal en mentaal.
- Mensen willen voor een langere tijd kunnen rekenen op genoeg inkomen om van te leven en op werk dat zinvol is. En als ze dat nu niet hebben, dan willen ze weten dat het wel bereikbaar is.
- Mensen willen wonen in een omgeving die gezond, veilig en toegankelijk is en blijft. Dus ook nog als hun kinderen en kleinkinderen volwassen zijn.

Als de Flevolandse steden en dorpen worden uitgebreid met meer dan 100.000 nieuwe woningen en er 225.000 nieuwe Flevolandse bij komen (bij de huidige 425.000), dan moet dat zo worden georganiseerd dat alle inwoners een goed bestaan kunnen hebben of opbouwen.

Daarom zijn er voor (toekomstige) Flevolandse -en daarmee ook voor Nederland- niet alleen huizen nodig, maar ook:

- Buurten en wijken die gezond, veilig en toegankelijk zijn. Dat betekent bijvoorbeeld dat het makkelijk is om al wandelend en fietsend alles te bereiken

wat belangrijk is voor het leven van alledag. Dat er dichtbij de mogelijkheid is om de natuur in te trekken en er groen is in de directe omgeving. Dat er manieren zijn om elkaar te ontmoeten en om te ontspannen.

- Krachtige samenlevingen die bieden wat nodig is om je goed te voelen en samen met anderen dingen kunt doen. Dat lukt als er een rijk aanbod is aan verenigingen. Dat er zorg is voor wie dat nodig heeft. Dat je cultuur kunt opzoeken. Kortom, dat Flevolandse binnen redelijke afstand alle voorzieningen hebben, die bijdragen aan een prettig leven.
- Een economie met bedrijven en organisaties waar Flevolandse passend werk kunnen vinden dat niet

te ver weg is en dat een stabiel inkomen biedt. Waar genoeg scholen zijn en mogelijkheden om je je leven lang te blijven ontwikkelen. Want dan kun je meegroeien met veranderingen in het werk dat er is. Dan heb je naast je werk voldoende tijd over om de rest van je leven vorm te geven. Dat is nodig voor een gezonde balans tussen werken en alle andere verantwoordelijkheden die mensen hebben. De zorg voor je naasten, voor je eigen gezondheid, voor een bijdrage aan de samenleving.

Evenwicht tussen het natuurlijk, sociaal en economisch kapitaal

In de vorige alinea's staat beschreven wat mensen nodig hebben om een goed bestaan op te bouwen. Voor de samenleving als geheel is het belangrijk dat het natuurlijk kapitaal, het sociaal kapitaal en het economisch kapitaal met elkaar in evenwicht zijn.

Het natuurlijk kapitaal bestaat uit de natuurlijke systemen en bronnen: land, water, ecosystemen, de rijkdom aan verschillende soorten dieren, planten, insecten en kleine organismen. Het sociaal kapitaal bestaat uit de mensen, waarden en normen, de onderlinge verbondenheid, de beroepsbevolking, arbeidsomstandigheden en mensenrechten. Het economisch kapitaal uit bedrijven, geld, goederen, banen.

Flevoland is ontworpen op de tekentafel. Daarbij is veel aandacht besteed aan de inrichting van de ruimte (een

onderdeel van het natuurlijk kapitaal) en aan het sociaal en het economisch kapitaal. Het natuurlijk kapitaal werd lange tijd gezien als een bron die kon worden ingezet naar de behoefte van de mensen. Maar steeds duidelijker wordt dat dat niet langer vol te houden is. En dat het evenwicht tussen de drie soorten kapitaal onder druk staat.

Uitputting van het natuurlijk kapitaal

Heel lang hebben mensen het natuurlijk kapitaal gezien als een onuitputtelijke bron. Maar we zien de afgelopen jaren steeds meer signalen dat het natuurlijk kapitaal uitgeput aan het raken is:

- De opwarming van de aarde leidt tot slecht voorspelbare veranderingen in het klimaat.
- Planten en vogels sterven uit. Dat gaat veel sneller

dan het natuurlijk verlies aan soorten dat er altijd is geweest.

- Het aantal insecten(soorten) neemt sinds het jaar 2000 in heel hoog tempo af. En zonder insecten geen bestuiving van planten. Dus ook niet van groente of fruit.
- Ook zijn veel grondstoffen moeilijker te krijgen of worden steeds duurder. Dat heeft gevolgen voor de productie van heel veel producten.
- De bodem raakt uitgeput. Zelfs de vruchtbare Flevolandse klei gaat achteruit. Dat is slecht voor de landbouw. Een arme bodem levert minder voedsel op.
- Het gaat ook slecht met veel vissoorten. De visserij heeft het daardoor ook moeilijk.
- Zelfs in Nederland dat zo rijk is aan water, wordt drinkwater schaars.

Deze en heel veel andere voorbeelden maken duidelijk dat het natuurlijk systeem aan z'n grenzen zit. Om het natuurlijk kapitaal weer in evenwicht te brengen met het sociaal kapitaal en het economisch kapitaal, moeten mensen dus veel meer moeite doen om het natuurlijk kapitaal zo goed mogelijk te herstellen. Daarom moet bij de groei van het aantal inwoners eerst worden gekeken naar hoe dat kan binnen de draagkracht van het natuurlijke systeem.

Verschillende vraagstukken grijpen op elkaar in

Zoals gezegd is het niet genoeg om woningen te bouwen. Er zijn gezonde, veilige en bereikbare buurten en wijken

nodig. Die moeten onderdeel zijn van een krachtige samenleving. En die kracht krijgt de samenleving ook door een gezonde economie. Heel veel verschillende onderdelen samen maken de Flevolandse samenleving sterk. Die onderdelen staan niet op zichzelf. Ze werken op elkaar in. Daarom moeten ze ook in samenhang worden aangepakt.

Als er meer dan 100.000 woningen bij moeten komen:

- moet er meer duurzame energie worden opgewekt,
- moeten er meer banen bij,
- worden onze watervoorraden extra aangesproken,
- gaan er meer mensen en spullen de weg op,
- willen er meer mensen lekker de natuur in, het water op, sporten, naar het theater, de bioscoop en de club.

Als we willen dat het systeem van dijken, vaarten, sloten en gemalen goed blijft werken en we tot in de verre toekomst genoeg schoon drinkwater willen hebben, dan

- kunnen we niet overal woningen bouwen,
- kunnen we niet op iedere plek het grondwaterpeil aanpassen en
- moeten we ons gebied zo inrichten dat we water kunnen vasthouden om verdroging en bodemdaling te voorkomen.

Als we klimaatverandering zoveel mogelijk willen inperken en de gevolgen die onvermijdelijk zijn willen kunnen opvangen, dan:

- hebben we meer bos nodig,
- is een gezonde bodem van groot belang,

- moeten onze woningen energieneutraal worden of zelfs energie gaan leveren en
- moeten we leren denken in kringlopen voor onze economie.

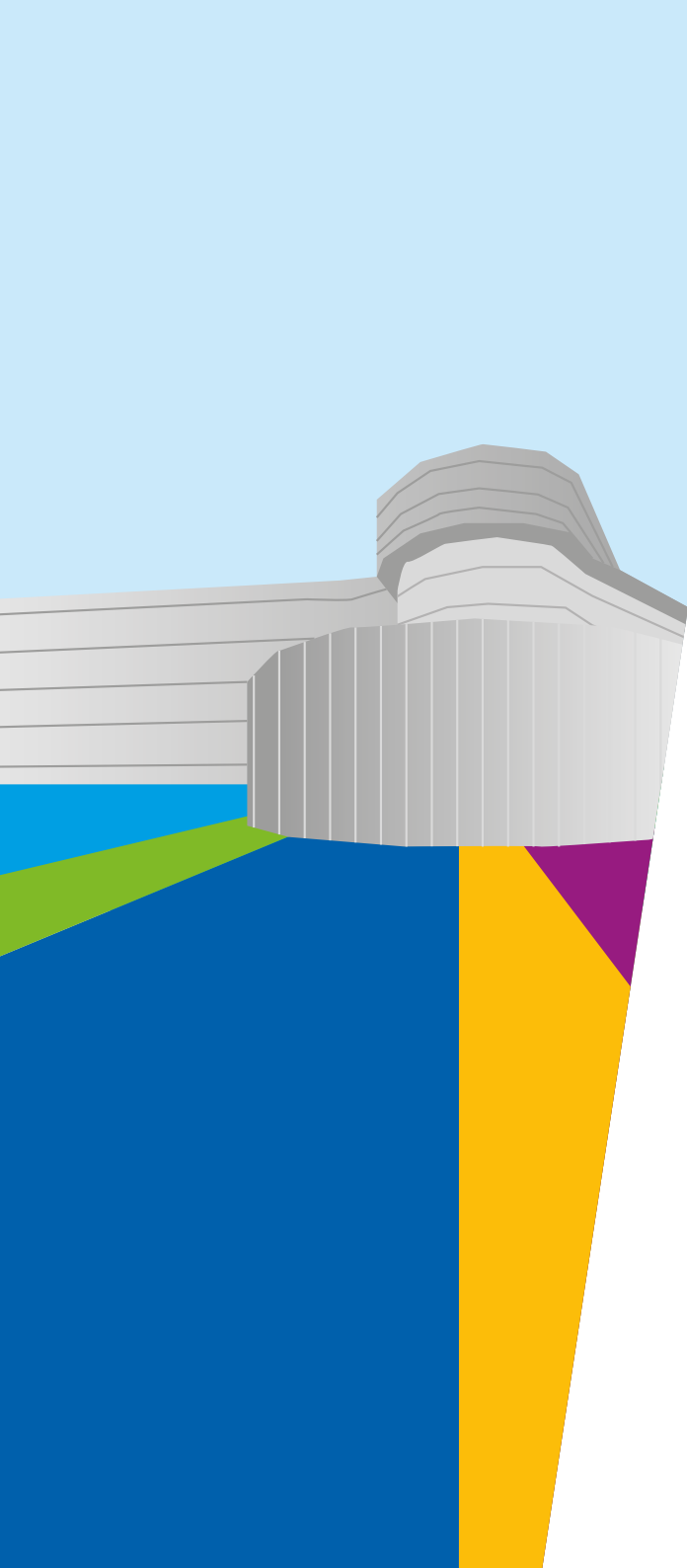
Kortom: elk van de grote opgaven grijpt in op elk van de andere. Wat een snelle oplossing kan zijn voor de ene opgave kan een van de andere moeilijker maken. We zullen dus moeten leren denken in wat logisch is voor de samenhangende systemen waarvan we afhankelijk zijn.

Wat er nodig is voor een goed bestaan in Flevoland: nu en in de toekomst

Het is aan de gezamenlijke overheden om eraan bij te dragen dat mensen een goed bestaan kunnen opbouwen. Juist in Flevoland hebben we ervaren dat de ontwikkeling van een samenleving tijd nodig heeft. Dat is niet simpelweg te plannen of te organiseren. We weten dat de voorwaarden goed moeten zijn. Maar het belangrijkste is dat mensen zelf voldoende ruimte moeten krijgen om met elkaar die samenleving op te bouwen. En te zorgen voor het natuurlijke systeem dat ons bestaan mogelijk maakt.

In de volgende hoofdstukken komen allerlei onderwerpen aan de orde. Regelmatig zal aan de orde komen wat deze onderwerpen bijdragen aan een goed bestaan voor alle Flevolandse van nu en van de toekomst.

Flevoland in het grotere geheel

De vraagstukken voor Flevoland zijn in sterke mate landelijke of zelfs wereldwijde vraagstukken. De oplossingen voor Flevoland moeten bijdragen aan de (inter)nationale aanpak van die vraagstukken. In toenemende mate wordt onderkend dat de oplossing voor heel veel grote (inter)nationale vraagstukken in de regio moet worden gezocht. Dat vraagt een heel gerichte samenwerking tussen de verschillende overheden via regionaal maatwerk. Dat zien we terug in de nieuwe aanpak van ruimtelijke ordening, maar ook in de klimaat- en energiemaatregelen en de aanpak van het landelijk gebied. In die zin zien we naast de thematische samenhang, ook een samenhang tussen de verschillende schaalniveaus; internationaal, landelijk, regionaal, lokaal.

Of het nu gaat om klimaat en energie, gebruik van de bodem, economie of duurzaamheid; het zijn vraagstukken van deze tijd. We moeten op zoek naar nieuwe oplossingen en een echt andere aanpak: een transitie. We hebben nieuwe oplossingen nodig om een nieuwe toekomst vorm te kunnen geven. Dat maakt deze tijd zo bijzonder. De keuzes van nu zijn bepalend voor de toekomst van ons gebied, ons land, onze wereld.

Vragen om over na te denken

Hoe de ontwikkeling van Flevoland, van onze samenleving eruit moet zien is onderwerp van politieke keuzes, debat en uiteindelijk gedragen besluiten. Vragen daarbij zijn bijvoorbeeld:

- In welke richting vindt u dat Flevoland zich verder moet ontwikkelen?
- Wat vindt u daarbij de belangrijkste onderwerpen?
- Op welke manier moet de provincie de gewenste ontwikkeling ondersteunen? Of moet de provincie juist kaders stellen waarbinnen ontwikkelingen moeten passen?

De veranderende rol van de provincie

Wat is het vraagstuk?

De afgelopen jaren is de druk op de rijksoverheid toegenomen om meer regie te nemen in de ruimtelijke ordening en de volkshuisvesting. Het huidige kabinet erkent de noodzaak hiervan, maar ziet dat ook samengaan met een veel zwaardere rol voor de provincie. Aangezien alle grote vraagstukken ook ruimtelijke gevolgen hebben, is deze rol van zeer grote betekenis. Over hoe die rol moet worden ingevuld, moeten nog afspraken worden gemaakt tussen rijk, provincies, gemeenten en waterschappen.

De vraag is wat uw partij vindt van deze veranderende rol van de provincie?

Over wettelijke taken en een open huishouding

Provincies hebben wettelijke taken. Die moeten ze aanpakken. Denk aan ruimtelijke ordening, natuur- en milieubeheer of de aanleg en het onderhoud van provinciale (vaar-)wegen. Maar ze hebben ook wat 'een open huishouding' wordt genoemd. Dat betekent dat elke provincie zelf mag bepalen met welke onderwerpen ze zich bezig wil houden. Juist in deze tijd waarin de verschillende vraagstukken zo verbonden zijn met elkaar, is het belangrijk dat de provincie zelf

kan bepalen op welke terreinen zij actief wil zijn. Alle vraagstukken hebben ook sociale elementen in zich. In Flevoland is dat de reden dat in de Omgevingsvisie FlevolandStraks de opgave Krachtige Samenleving is benoemd. De Flevolandse samenleving is namelijk nog steeds in opbouw. De versterking van die samenleving blijft daarom belangrijk. Of de provincie daarin een taak heeft, is een politieke keuze.

Als inwoners willen meedenken, meebeslissen en meedoen

Al heel lang heeft Nederland een representatieve democratie. Op basis van vrije verkiezingen worden volksvertegenwoordigers gekozen. De Statenleden vertegenwoordigen het volk. Zij stellen namens hun kiezers kaders voor het beleid, bepalen hoeveel dat mag kosten en controleren of het college zijn werk goed doet.

De laatste jaren ontstaan in aanvulling op de traditionele democratie nieuwe vormen. Die worden wel de doe-democratie genoemd. De term 'doe-democratie' verwijst naar de ontwikkeling waarbij inwoners bepaalde publieke vraagstukken zelf of samen met overheden en andere partijen oppakken. Maatschappelijk initiatief en sociaal ondernemerschap nemen een steeds belangrijkere plaats in. Initiatiefnemers dagen overheden uit en zeggen dat ze overheidstaken beter en/of goedkoper kunnen uitvoeren dan de overheid zelf.

Ook op het terrein van meedenken en meebeslissen ontstaan nieuwe vormen. Zo worden op allerlei plaatsen burgerraden opgericht die de overheid (bindend) advies geven over hoe maatschappelijke opgaven moeten worden aangepakt.

De zoektocht naar nieuwe manieren van invloed uitoefenen door inwoners en ondernemers is niet vrijblijvend. De nieuwe Omgevingswet bepaalt dat de provincie hen betreft bij nieuwe ontwikkelingen. Zij moeten de mogelijkheid krijgen een eigen inbreng te leveren.

De provincie is als overheid niet zo bekend en ook niet zo zichtbaar. Dat is natuurlijk jammer. Maar het voordeel is dat er wat minder druk staat op het werk van de provincie. Het biedt ook de kans de democratie beter te laten werken. In 2021 is een kort onderzoek gedaan naar de Flevolandse provinciale democratie. De uitkomsten ervan zijn vertaald in een verbeteragenda. De provincie gaat de komende tijd in gesprek met mensen die hebben meegedaan aan het onderzoek en andere mensen die geïnteresseerd zijn in of betrokken bij het werk van de provincie. Met hen wil de provincie bespreken hoe de democratie in Flevoland sterker kan worden. Als mensen echt invloed kunnen hebben op wat de provincie doet, helpt dat bij het verbeteren van het vertrouwen in de provincie.

Daarom zoeken we ook in Flevoland naar nieuwe vormen van democratie. Het is niet makkelijk te bepalen hoe deze vernieuwende vormen van democratie het beste kunnen aansluiten op de verantwoordelijkheden van gekozen volksvertegenwoordigers. Daar wordt verschillend over gedacht.

Samenwerken voor betere resultaten

We leven in een tijd waarin de overheid niet langer de enige is die activiteiten 'in het algemeen belang' uitvoert. Een tijd waarin de samenleving meer dan ooit invloed wil hebben en heeft op wat er in de leefomgeving gebeurt. Een tijd waarin vraagstukken zo ingewikkeld en integraal zijn, dat ze niet door de overheid alleen, laat staan door één overheid kunnen worden opgelost. Samenwerken is dus vaak hard nodig. Toch is het geen doel op zich. Samenwerking is nuttig als het bijdraagt aan het aanpakken van maatschappelijke opgaven, waarvoor de provincie zich mee verantwoordelijk voelt. Om te beslissen wanneer samenwerking zin heeft, onderzoeken ambtenaren en bestuurders of samenwerking de oplossing van een probleem dichterbij kan brengen of beter kan maken.

Maatschappelijke opgaven vragen inzet van verschillende partijen

Veel maatschappelijke opgaven waar Flevoland voor staat, worden in samenwerking aangepakt. Dat is nodig om inwoners een goed bestaan te bieden en het gebied op lange termijn leefbaar te houden. Samenwerking van de overheden met maatschappelijke organisaties, inwoners en bedrijfsleven is dus steeds meer realiteit. Maatschappelijke vraagstukken houden geen rekening met bestuurlijke grenzen of met de vraag wie waarvoor bevoegd is. Daarom werkt de provincie (net als of samen met gemeenten en waterschap) samen met vele partijen.

Met maatschappelijke organisaties en bedrijven. Met ketenpartners en gesubsidieerde instellingen. Met Flevolandse organisaties en met organisaties die (deels) buiten Flevoland actief zijn.

En zodra samenwerking wenselijk of noodzakelijk is, veranderen de manieren waarop volksvertegenwoordigers hun rol kunnen invullen. Want als besluiten worden voorbereid door vele partijen samen, moet het stellen van kaders en het controleren van de uitvoering daar rekening mee houden. Er zijn veel andere partijen die hebben meegewerkt aan het voorstel. Als één van die partijen het anders wil hebben, moeten de andere daarmee instemmen. Democratische legitimatie is dus een aandachtspunt bij intensieve samenwerking. Daarover later meer.

De regio centraal

In toenemende mate wordt onderkend dat de oplossing voor veel grote (inter)nationale vraagstukken in de regio moet worden gezocht. Of in elk geval dat een regionale, gebiedsgerichte en integrale aanpak nodig is om de ruimte en de samenleving zo in te richten dat die nog lang bijdragen aan een goed bestaan voor mens en natuur. Die regionale, gebiedsgerichte aanpak vraagt een heel goede samenwerking tussen de verschillende overheden via regionaal maatwerk. Het rijk stimuleert de regionale samenwerking en wil steeds meer onderwerpen met de regio's samen aanpakken of aan regio's opdragen. Denk maar aan de Regiodeals of de Regionale Energie Strategie. Maar we zien het ook terug

in de nieuwe aanpak van de ruimtelijke ordening, in de nationale woonagenda met bindende afspraken over te bouwen woningen, in de plannen voor het omgaan met klimaatverandering en de aanpak van het landelijk gebied.

Flevoland: centraal gelegen

Flevoland heeft - als het om regionale samenwerking gaat - een unieke positie: de jongste provincie is gelegen in het hart van Nederland, tussen de Metropoolregio Amsterdam (MRA, eerste economie van Nederland) en de kracht van de Regio Zwolle (vierde economie van Nederland), met vertakkingen naar de provincies Friesland, Groningen en Drenthe. Binnen de MRA werken de gemeente Almere en Lelystad en de Provincie Flevoland al vele jaren intensief samen met de provincie Noord-Holland en 28 gemeenten in de regio. De samenwerking met Regio Zwolle krijgt steeds meer vorm. De gemeenten Dronten, Urk en Noordoostpolder zijn actieve leden binnen deze samenwerking. Richting de Veluwe is de samenwerking intensiever dan voorheen. Bij de ontwikkeling van de Gebiedsagenda Ermelo Harderwijk Zeewolde zijn de provincies Gelderland en Flevoland nauw betrokken. Met de noordelijke provincies werken we samen aan het Deltaplan Noordelijk Nederland en met regio Utrecht zijn eveneens ontwikkelingen gaande. Je ziet in alle richtingen de noodzaak groeien om effectief krachten te bundelen of op z'n minst zaken goed af te stemmen.

Onze provincie krijgt dus een steeds belangrijkere schakel- en verbindingspositie die nog verder ontwikkeld kan worden. Daarbij hebben wij nog voldoende ruimte (letterlijk en figuurlijk) om functies op een creatieve, vernieuwende manier toe te voegen. En zo bij te dragen aan opgaven van anderen. Dat alles geeft Flevoland een unieke positie. Alle ons omringende regio's zijn voor Flevoland van belang en Flevoland draagt bij aan de ontwikkeling van die regio's. Nu regio's steeds belangrijker worden, brengt de centrale ligging met zich mee dat er veel overleggen zijn waar Flevolandse belangen worden besproken. Dat vraagt actieve deelname in die overleggen.

De provinciale rol in de regio's

De regio is dus van toenemend belang. Het is de schaal waarop problemen moeten worden opgelost (woningen gebouwd, bodemdaling aangepakt, energie opgewekt, stikstofcrisis aangepakt enz.). Er zijn regio's in allerlei vormen en maten. In Flevoland valt de regio vaak samen met de provinciegrenzen. Het rijk wil (bindende) afspraken maken met de regio's. Om dat proces goed te laten verlopen, kijkt het rijk ook naar de provincies. Het rijk wil dat provincies toezien op het nakomen van de afspraken die van nationaal belang zijn, zoals het bouwen van voldoende woningen tot 2030.

Rollen in de ruimte: wat het rijk wil van de provincie
Sinds kort neemt het kabinet met een minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) de regie op de volkshuisvesting weer op zich. Het rijk zet

de lijnen uit en stelt normen. Voor de uitvoering van de plannen heeft het rijk de andere overheden hard nodig. Provincies, waterschappen en gemeenten spelen, samen met het rijk, een belangrijke rol in de volkshuisvesting en de ruimtelijke ordening. Met hen, maar ook met corporaties, de Woonbond en marktpartijen, wil de minister bindende afspraken maken over de aantallen en kwaliteit van nieuw te (ver-)bouwen woningen. En ook over de tijd waarbinnen die woningen er moeten zijn. En ook over de huur- of koopprijs van de woningen. Elke regio krijgt een eigen opdracht en die wordt vertaald in afspraken per gemeente. Rijk en regio maken ook afspraken hoe bij te sturen, als een deel van de afspraken niet goed wordt uitgevoerd. Het rijk wil dat de provincie in de gaten houdt, dat de afspraken worden nagekomen.

De provincie kan die rol alleen waarmaken, als er goed wordt samengewerkt binnen de regio en het rijk duidelijk is over zijn eigen sturing, inzet van middelen en manier van samenwerking.

Dat betekent:

- Bundelen van beleid en middelen, zowel binnen de regio als bij het rijk. Versnippering frustriert een succesvolle gebiedsgerichte aanpak.
- Gezamenlijk formuleren van de regionale doelen en de prestatieafspraken. Het rijk moet de regio in staat stellen om deze opgaven (financieel) mogelijk te maken.
- Vertrouwen en loslaten. Als de afspraken zijn

gemaakt en er is overeenstemming over randvoorwaarden en budget, moet het rijk de regio ruimte en tijd geven om de afspraken na te komen. Als er aanvullende taken en voorwaarden worden toegevoegd of eenzijdige ingrepen worden gedaan in de besteding van de beschikbare budgetten, wordt het de regio en de provincie onmogelijk gemaakt de eigen verantwoordelijkheid waar te maken.

Als één overheid: Samen maken we Flevoland

In Flevoland zijn we gewend vooral vanuit samenwerking te denken. Het past minder bij de Flevolandse cultuur om als provincie de rol van een soort opdrachtgever richting gemeenten aan te nemen. De Flevolandse gemeenten zijn ontworpen op een schaal om zelfstandig invulling te geven aan gemeentelijke taken. Veel formele samenwerkingsrelaties vallen samen met de provinciegrenzen. Het waterschap is er voor de hele provincie. De regio-indeling van de Wet gemeenschappelijke regelingen (WGR) valt voor Flevoland ook samen met de provinciegrenzen. Heel Flevoland valt onder één RES-regio. De Flevolandse overheden kunnen zaken met elkaar regelen door met acht mensen het gesprek aan te gaan. Hierdoor kunnen de lijnen kort zijn en is er slagkracht mogelijk.

Vanuit onze samenleving bezien wordt er gekeken naar 'de overheid'. Mensen maken daarbij geen onderscheid tussen de verschillende overheidslagen. De provincie en de andere overheden staan samen aan de lat om maatschappelijke opgaven op te pakken. In

2017 hebben Provinciale Staten de ontwikkeling van Flevoland op hoofdlijnen geschetst in de Omgevingsvisie FlevolandStraks en daarbij de belangrijkste maatschappelijke opgaven vastgelegd voor de periode tot 2030 en verder. Met de medeoverheden en andere gebiedspartners wordt de komende jaren verder gewerkt aan uitvoering van de Omgevingsvisie. De afgelopen jaren is de samenwerking op verschillende terreinen verstevigd. Zo werken veel partijen samen aan duurzame energie in de Regionale Energie Strategie (RES) Flevoland. Er zijn overleggen over het beter organiseren van de zorg in Flevoland. Alle Flevolandse overheden werken samen om te zorgen dat de Omgevingswet hier goed gaat werken. En ook om de problemen aan te pakken die stikstof oplevert voor de natuur, werken provincie, gemeenten en waterschap samen met ondernemers die door stikstof in problemen komen.

In dit verband is het regionaal Manifest Wij zijn Flevoland! interessant. Alle Flevolandse overheden werken samen aan de uitvoering van de Omgevingsvisie. Deze samenwerking heeft de naam: Samen Maken We Flevoland (SMWF). De Flevolandse overheden wilden aan het nieuwe kabinet laten zien wat Flevoland kan betekenen voor Nederland. SMWF heeft daarvoor het manifest geschreven. Dit manifest is door de Flevolandse overheden na de verkiezingen van 2021 aangeboden aan de Tweede Kamer. SMWF laat zien hoe de Flevolandse overheden willen werken aan belangrijke landelijke en regionale opgaven. Op die manier wil de regio de Flevolandse samenleving verder ontwikkelen.

Samenwerkingsagenda rijk-regio

Het Manifest heeft z'n uitwerking gehad. Er zijn gesprekken op gang gebracht tussen het rijk en de regiopartners, die samenwerken in SMWF. Met het rijk werken de provincie, de zes gemeenten en het waterschap samen aan de uitvoering van taken in onze regio. In 2022 verschijnt een 'Samenwerkingsagenda rijk en regio'. Daarin maken regio en rijk afspraken over hoe ze samen kunnen werken aan verschillende opgaven in onze provincie:

- de bouw van minimaal 100.000 woningen in de komende 20 tot 30 jaar,
- het opwekken en opslaan van duurzame energie zodat we niet meer afhankelijk zijn van olie, kolen en gas,
- de verandering van de landbouw zodat die voldoende en gezond voedsel kan produceren zonder de bodem uit te putten, de natuur te verstoren of het watersysteem te zwaar te belasten,
- zorgen dat er goed openbaar vervoer is en dat er minder files zijn. Daarvoor is het nodig de (spoor-) wegen uit te breiden die Flevoland verbinden met de gebieden om ons heen en meer bussen te laten rijden.
- Zorgen dat er goede voorwaarden zijn om te ondernemen in Flevoland. Dat is een manier om te zorgen dat er genoeg werk is voor iedereen die werk nodig heeft. Het moeten ook goede banen zijn waar je in 40 uur per week genoeg mee kunt verdienen om van te leven.

In deze Samenwerkingsagenda rijk-Regio worden ook de afspraken opgenomen die al eerder zijn gemaakt tussen het rijk en Flevolandse overheden. Denk aan de Regiodeal Noordelijk Flevoland waarin afspraken zijn gemaakt over het versterken van de economie van Noordoostpolder en Urk. Of aan de afspraken die in MRA-verband zijn gemaakt over woningbouw, bereikbaarheid en natuur.

Vanuit het rijk dragen verschillende ministeries bij aan de Samenwerkingsagenda. Drie regionale thema's worden verder uitgewerkt:

- Vitale steden en dorpen. Hierbij wordt nagedacht over hoe de Flevolandse samenleving verder kan worden versterkt.
- Een duurzaam natuurlijk fundament. Dit gaat over de vraag hoe het landelijk gebied leefbaar en aantrekkelijk kan blijven en hoe de landbouw gezond voedsel kan produceren op een duurzame manier.
- Sterke regionale economie. Hierbij wordt bekeken hoe Flevolandse bedrijven sterk kunnen worden in het vernieuwen en verduurzamen van hun producten en hun productieprocessen. Bovendien wordt gekeken hoe er meer werkgelegenheid kan komen in Flevoland, zodat mensen minder ver hoeven te reizen voor hun werk.

Deze regionale ontwikkelingen vragen om inzet van alle overheden en vele andere organisaties, maar ook om voldoende geld voor de uitvoering en betrokkenheid van de samenleving. De provincie kan deze ontwikkelingen

bundelen, vertalen in heldere afspraken en meewerken aan de uitvoering.

Samenwerking in Europa

Een belangrijk aangrijpingspunt voor de aanpak van deze (inter)nationale vraagstukken ligt bij ons lidmaatschap van de Europese Unie (EU). In grote lijnen zijn verschillende Flevolandse vraagstukken gerelateerd aan de twee grote prioriteiten van de Europese Commissie: de groene transitie en de digitale transitie. Om deze gekoppelde transities te kunnen realiseren heeft de Europese Commissie de afgelopen twee jaar al veel nieuwe initiatieven voor wetgeving voorgesteld. Daarmee kan concreet worden uitgewerkt welke doelen gehaald moeten worden op het gebied van klimaat en digitalisering.

In het kader van de Europese Green Deal heeft de Commissie het 'Fit for 55' pakket gepresenteerd. Dit is een breed en ambitieus plan met als doel de uitstoot van broeikasgassen in 2030 met 55 procent te verminderen. Samen met andere voorstellen uit de Green Deal zoals de 'Farm to Fork Strategy', de 'Europese mobiliteitsstrategie' en de 'Bodemstrategie' raken deze EU voorstellen het beleid van de provincie op het gebied van regionale ontwikkeling, energie, landbouw, biodiversiteit, natuur, mobiliteit en ruimtelijke ordening. Provincies vervullen een belangrijke rol bij de uitvoering van EU beleid. Dat geldt zowel voor nieuwe regelgeving, voor financiële steunmaatregelen als voor het leggen van dwarsverbanden tussen verschillende dossiers.

De tweede pijler is de Europese digitaliseringsstrategie. Het doel is om mensen en bedrijven optimaal te laten profiteren van digitale technologie. Tegelijk moet technologie zoveel mogelijk bijdragen aan het bereiken van een klimaatneutraal Europa tegen 2050. Deze beleidsagenda is vertaald in Europese programma's met thema's als klimaat, energie, verduurzaming en arbeidsmarkt & innovatie.

Vertrouwen in de provincie

Gezag van de overheid is niet meer vanzelfsprekend. Het vertrouwen in de overheid is matig en de overheid wordt door veel mensen met wantrouwen bekeken. Hoe de provincie daarmee moet omgaan is een belangrijke vraag. Eerder al bespraken we dat invloed kunnen uitoefenen belangrijk is om het vertrouwen van mensen terug te winnen. Er spelen ook nog andere zaken een rol.

Open en makkelijk te controleren

Het vertrouwen in de overheid kan ook verbeteren wanneer informatie makkelijk te vinden is. En als mensen kunnen volgen wat de provincie doet, hoe besluiten worden genomen en waar het geld heengaat. Een open relatie en vertrouwen tussen inwoners en overheid ontstaan niet vanzelf. De provincie heeft tot taak te werken aan het verbeteren van die relatie. Dat is ook hard nodig. De provincie kan de grote opgaven in Flevoland niet aanpakken zonder betrokken inwoners, partners, ondernemers. Het vertrouwen van de

samenleving in de provincie moet dan het uitgangspunt zijn. Dat is de voorwaarde om mensen en organisaties te vragen mee te werken aan de vraagstukken. Daarvoor moet de provincie zorgen dat de eigen informatie goed is en goed te vinden. De Wet open overheid (Woo) verplicht vanaf 1 mei 2022 alle overheden te zorgen dat ze beter te controleren zijn.

Daarvoor moet, veel meer dan daarvoor, informatie openbaar worden aangeboden. Dat publiceren van informatie gebeurt vooral digitaal. Het is daarbij wel een zorg dat lang niet alle Flevolandse uit de voeten kunnen met internet, websites en apps.

Weerbare overheid

De laatste jaren is steeds duidelijker geworden dat de wereld van de misdaad invloed probeert te hebben op de overheid. Dit kan op allerlei manieren. Door omkoping of bedreiging. Maar ook doordat subsidies of vergunningen worden aangevraagd, die worden gebruikt om misdadige activiteiten mogelijk te maken. Dit heet ondermijning. Het is belangrijk dat de overheid hierop let. En er tegenin kan gaan. Alleen dan kan de overheid zich verdedigen tegen de invloed van misdaad. Dat heet een weerbare overheid.

Een sterke democratie en een weerbaar bestuur vergroten het draagvlak voor en vertrouwen in de overheid. In het actieprogramma 'versterking democratie en bestuur' zijn afspraken gemaakt met alle bestuurslagen en volksvertegenwoordigers. Het is nodig om te investeren 'in een weerbare samenleving,

een weerbare democratie en weerbaar bestuur, inclusief het ambtenarenapparaat'. Dit komt voort uit de interbestuurlijke Toekomstagenda Ondernijning.

Ook onze provincie loopt risico op ondernijning. Denk hierbij bijvoorbeeld aan vrijstaande boerderijen en bedrijfspanden die worden gebruikt voor verboden activiteiten. Of aan de ontwikkeling van de havens en de luchthaven. Daarbij kunnen criminelen bijvoorbeeld proberen zwart geld wit te wassen. Binnen de provinciale organisatie wordt gericht aandacht besteed aan het vergroten van dit bewustzijn rond ondernijnende criminaliteit en kwetsbare processen en functies. In de gebiedsprogramma's worden de mogelijke ondernijnende aspecten in kaart gebracht. De Flevolandse Norm waarin de Flevolandse overheden samenwerken aan preventie en het bestrijden van ondernijning krijgt de komende jaren een vervolg.

De provincie werkt in de keten met samenwerkingspartners, zoals gemeenten, commerciële partijen, subsidieontvangers, handhavers, aan de preventie van ondernijning. Met deze integrale aanpak werpen we drempels op tegen criminaliteit. Hierbij trekt de provincie met de andere overheden op, samen met het Regionaal Informatie en Expertisecentrum (RIEC). Ondernijning blijft een aandachtspunt, ook bij de vraagstukken die in dit stuk worden beschreven.

Vragen over de rol van de provincie

De veranderende rol van de provincie kent allerlei onderdelen: democratie en participatie, samenwerking, regie, informatie en controle, weerbaarheid. Dat brengt vragen met zich mee over de manier waarop de provincie Flevoland haar rol het beste kan invullen:

- De provincie krijgt een zwaardere rol op het gebied van ruimtelijke ordening en volkshuisvesting. Hoe zou die rol in uw ogen moeten worden ingevuld?
- Hoe vindt uw partij dat Provinciale Staten als democratisch gekozen orgaan richting zouden moeten geven aan de ontwikkeling van Flevoland?
- Op welke manier vindt u dat inwoners en ondernemers invloed moeten kunnen uitoefenen op het werk van de provincie?
- Waar de provincie samenwerkt met veel andere partijen, hoe vindt u dan dat Provinciale Staten hun kaderstellende en controlerende rol moeten invullen?
- Hoe kijkt u aan tegen de samenwerking met de Flevolandse gemeenten en het waterschap in Samen Maken We Flevoland?
- Wat voor soort afspraken vindt u dat er moeten worden gemaakt met het rijk over de ontwikkeling van Flevoland?

Verdere informatie:

Samenwerking:

- [Webinar Droomland of niemandsland, Raad voor het Openbaar Bestuur](#)
- [Gebiedsagenda EHZ](#)
- [Deltaplan Noordelijk Nederland](#)
- [Omgevingsvisie FlevolandStraks](#)
- [Manifest Wij zijn Flevoland!](#)
- [Rapport Als één overheid](#)
- [Adviesrapport Rust, reinheid, regelmaat, Raad voor het Openbaar bestuur](#)
- [Adviesrapport Geef richting, maak ruimte!, Raad voor de leefomgeving en infrastructuur](#)

Europa:

- [Een Europese Green Deal, Europese Commissie](#)
- [Een Europa dat klaar is voor het digitale tijdperk, Europese Commissie](#)

Rol van en vertrouwen in de provincie:

- [Overzicht taken provincie](#)
- [Quick Scan Provinciale Democratie](#)

Gebiedsprogramma's:

- [Provincie Flevoland - Digitaal magazine \(digizineflevoland.nl\)](#)

Ondermijning:

- [Plan van Aanpak Versterking Lokale Democratie en Bestuur, Tweede Kamer der Staten-Generaal](#)
- [Toekomstagenda Ondermijning](#)

Klimaat en energie

Wat is het vraagstuk?

Iedereen zal gaan merken dat Nederland klimaatneutraal moet zijn in 2050. Die overgang raakt het leven van alle inwoners en ondernemers. Het is belangrijk dat rechtvaardig aan te pakken. Aan alle maatregelen die moeten worden genomen zitten voor- en nadelen. Alle sectoren, bedrijven en huishoudens, hebben hierin een aandeel. Alleen dan doet iedereen mee. Daar zitten vele dimensies aan. Zo gaat het natuurlijk over geld. Maar het gaat ook over opleidingen en banen: hoe begeleiden we werkenden naar een duurzame manier van werken? Het gaat over de verdeling tussen generaties. En tussen arme en rijke gebieden. Het gaat over meepraten, meebeslissen en meedoen. De opgave heeft gevolgen voor de verdeling van ruimte, of de verdeling van grondstoffen. En wat moet er eerst gebeuren? En wat kan later?

De klimaat- en energietransitie is een grote en ingewikkelde opgave, waaraan iedereen zal moeten bijdragen. En in samenhang met de bijdragen van anderen. Provincie Flevoland heeft, met haar medeoverheden, maatschappelijke organisaties, bedrijven en kennisinstellingen, een groot aantal initiatieven genomen om de opwarming van de aarde zo klein mogelijk te houden.

Zijn wij hiermee op de goede weg? Of zijn er

aanvullende inspanningen nodig? Welke rol wil en kan Flevoland vervullen in dit mondiale vraagstuk?

Klimaat

Ons klimaat verandert. Het Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC) heeft pas geleden een rapport gepubliceerd (IPCC, 2022). Daarin wordt bewezen dat klimaatverandering niet meer te vermijden is. De afgelopen zomers laten zien dat we nu al te maken hebben met toenemende droogte, hitte en wateroverlast, ook in Flevoland. We krijgen steeds vaker te maken met extreem weer. Hittegolven, lange droge periodes, extreme regenbuien. Die hebben effect op onze gezondheid, op of het prettig leven is in onze provincie en op de manier waarop we ruimte kunnen gebruiken.

De veranderingen in het klimaat hebben heel veel verschillende effecten. Er komen vaker overstromingen voor. Er zal ook vaker een tekort aan water zijn. Dat heeft weer effect op de landbouw en op de natuur. Ook heeft het effecten op bijvoorbeeld onze woningbouwopgave. Want hoe richten we onze dorpen en steden zo in dat er ruimte is om water op te vangen en vast te houden? Het heeft effecten op het aantal soorten planten en dieren; de biodiversiteit. Als de natuur verdroogt,

kunnen bomen, planten, dieren en insecten moeilijker overleven. Dat heeft ook gevolgen voor het duurzamer maken van de landbouw en voor het beperken van wateroverlast in bodemdalingsgebieden. Tegelijkertijd biedt het ook kansen doordat bijvoorbeeld het groeiseizoen langer wordt en de vraag naar recreatie toeneemt. Het betekent in ieder geval dat we anders om moeten gaan met de inrichting en het gebruik van onze leefomgeving, of de eisen die we daaraan stellen. Achter de veilige Flevolandse dijken vallen de grotere effecten van de klimaatverandering, zoals zeespiegelstijging, misschien wat minder op. Maar voor Flevolandse is er, net als voor alle Nederlanders die diep onder zeeniveau wonen, alle reden om de ontwikkelingen niet lijdzaam af te wachten. Dat kan op twee manieren: leren omgaan met de gevolgen van de opwarming ('klimaatadaptatie'), of beperken van de klimaatverandering ('klimaatmitigatie').

Klimaatadaptatie

Klimaatadaptatie gaat over hoe we kunnen omgaan met warmere steden, eerdere oogsten, te natte en te droge periodes. Denk aan het zorgen voor plekken in steden en dorpen waar water kan worden opgevangen bij hevige en langdurige regenbuien. Of aan het uitbreiden van het groen in wijken en buurten in tuinen, op daken en gevels, dat ook helpt om water op te vangen en vast te houden. Voor Nederland is

de opgave voor klimaatadaptatie vastgelegd in het Deltaprogramma en de Nationale Adaptatiestrategie (NAS). De doelstelling is dat Nederland in 2050 'klimaatbestendig en waterrobuust' is ingericht, en al het beleid vanaf 2020 daarop is ingesteld. Om deze nationale adaptatiedoelstellingen te halen, moeten de doelen ook regionaal en lokaal worden uitgewerkt en opgepakt. Samenwerking met de andere overheden is hierbij belangrijk. Binnen Flevoland gebeurt dit binnen het samenwerkingsverband KAF: Klimaatadaptatie Flevoland.

Klimaatmitigatie

Klimaatmitigatie is de verzamelnaam voor de maatregelen om een te grote opwarming van de aarde te voorkomen. Dat gaat vooral over het terugdringen van de uitstoot van CO₂ en andere broeikasgassen. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de opwekking van groene elektriciteit. Of aan het vinden van genoeg groene energie voor onze verwarming. Of aan het stoppen met benzine, diesel of aardgas voor vervoer.

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de uitstoot van CO₂ wordt teruggebracht naar 0 in 2050. Of dat snel genoeg gaat om de temperatuurstijging te beperken tot 1,5 graad Celsius (en of dat voldoende is) is de vraag. Maar alles wat vandaag gedaan en bereikt kan worden, geeft later in de tijd meer ruimte om de moeilijker problemen op te lossen.

Energietransitie

De energietransitie draait om het verbinden van vier aspecten van het energiegebruik:

1. het aanbod van energie;
2. de vraag naar energie;
3. de distributie van energie;
4. de energiemarkt.

1. Aanbod van energie

Het gaat hierbij om de duurzame opwek (grootschalig en kleinschalig) van elektriciteit, waterstof en (geo)warmte. In de Regionale Energie Strategie Flevoland 1.0 (hierna RES 1.0), die op 30 juni 2021 door Provinciale Staten is vastgesteld, doet Flevoland een aanbod om in totaal 5,81 TWh hernieuwbare energie uit wind en zon bij te dragen aan het nationale programma RES. Deze bijdrage is relatief hoog (ruim 16%), omdat Flevoland met haar grote aantal windturbines nu al vooroploopt met de duurzame opwek van energie op land.

Onderdeel van de RES 1.0 zijn twee nieuwe windparken (de parken groen en blauw) in Oostelijk en Zuidelijk Flevoland, die in 2023 gereed zullen zijn. Voor de opwekking op land van elektriciteit uit zonne-energie heeft Flevoland maximaal 1000 ha beschikbaar, waarvan 500 ha kan worden vergund. Een besluit over de resterende 500 ha wordt genomen na evaluatie van het beleid. Dit

is vastgelegd In de Structuurvisie zon (besluit Provinciale Staten 18 juli 2018).

Binnen de RES 1.0 is de Regionale Structuur Warmte (RSW) opgenomen. De RSW geeft inzicht in de aanwezige regionale warmtebronnen (met name bodemenergie). De RSW ligt ten grondslag aan de Transitievisies Warmte (TVW's) die door de gemeenten wordt opgesteld. In de TVW's wordt vastgelegd hoe en waar deze warmtebronnen zullen worden ingezet.

De Maxima centrale zal vanaf 2023 worden vernieuwd en (deels) geschikt worden gemaakt voor het gebruik van waterstof. Hierdoor kan de CO₂ uitstoot van de centrale verder worden teruggebracht. Op termijn kan de centrale wellicht geheel klimaatneutraal energie produceren.

2. Vraag naar energie

Een belangrijk onderdeel van de energietransitie is het verminderen van de vraag naar (fossiele) energie door besparing of het bevorderen van duurzame alternatieven. Denk hierbij aan nieuwe en bestaande woningen die niet (meer) worden verwarmd met gas, maar bijvoorbeeld met een warmtepomp. Hieronder valt ook de ontwikkeling van waterstof als brandstof voor scheepvaart en zwaar vervoer. In het gedeelte hierna over de CO₂-reductie per sector wordt ook ingegaan

op maatregelen om het gebruik van fossiele energie te verminderen.

3 Distributie van energie

Om onze doelen voor de energietransitie te halen, ligt er nog een grote opgave op het gebied van energieopslag (zie hiervoor het Bidboek Energie in Balans). Opslag is nodig omdat de opwek van zon- en windenergie niet gekoppeld is aan de vraag. Maar de transportcapaciteit op het elektriciteitsdistributienet schiet tijdens piekmomenten steeds meer tekort. Hierdoor komen de provinciale, regionale en landelijke duurzaamheidsdoelen in de verdrinking. In de aanpak hiervan speelt ook de provincie een rol.

Van de provincies wordt een regierol over de regionale energie-infrastructuur verwacht. Dit zijn nieuwe taken voor de provincie.

4. Ontwikkelingen op de energiemarkt

Hoewel marktregels een taak zijn van de landelijke overheid, heeft ook de provincie hierin een taak. Zoals met de RO-vergunningen en het stimuleren van ontwikkelingen op waterstof in Flevokust Haven/Maximacentrale (aansluiting op de nationale waterstofinfrastructuur) en Flevokust Haven. Ook de omgang met energiearmoede en de link met industrie, energiecoöperaties en de regionale economie vallen hieronder.

CO₂-reductie per sector

Mobiliteit verduurzamen

In het Klimaatakkoord is afgesproken dat de afspraken over mobiliteit verder worden uitgewerkt in Regionale Mobiliteitsprogramma's. Flevoland doet dat samen met Noord-Holland. De doelstelling van dit Regionaal Mobiliteitsplan voor Noord-Holland en Flevoland is de CO₂ uitstoot in beide provincies te verlagen naar 4,2 megaton in 2030 (was 5,46 megaton in 2017).

Door het stimuleren van elektrisch rijden, thuiswerken, snelfietsroutes en verbetering van OV-knooppunten zal de CO₂ uitstoot in Flevoland in de komende jaren verder worden verlaagd. De voorzieningen voor elektrisch opladen zijn volop in ontwikkeling. Een mooi voorbeeld hiervan is Powerparking Dronten, waar 1100 zonnepanelen op een parkeerterrein zorgen voor een slimme combinatie van energieopwek, energieopslag en het elektrisch laden van auto's.

Er is een nieuw contract voor het busvervoer in de regio IJssel-Vecht, waar heel Flevoland behalve Almere onder valt. Daarin rijden bijna alleen maar bussen die geen uitlaatgassen uitstoten. En als werkgever heeft Flevoland zich onlangs aangesloten bij de Coalitie Anders Reizen. Daarmee hebben we ons verbonden aan de doelstelling de CO₂ uitstoot door reizen van de eigen werknemers in 2030 te halveren ten opzichte van 2016. Ook verduurzamen we ons eigen wagenpark.

En samen met Almere en Lelystad werken we aan het verduurzamen van de stadslogistiek, wat ook positieve effecten zal hebben op geluid en luchtkwaliteit.

Infrastructuur met minder uitstoot

De CO₂-voetafdruk van de provinciale infrastructuur wordt verder teruggebracht door structurele eisen in onze bestekken op te nemen en door incidentele pilots uit te voeren (programma duurzaamheid Infrastructuur). Bij de aanbesteding van infrastructurele werken hanteren wij een lijst van duurzaamheidseisen, waaronder het hergebruik van asfalt, de reductie van brandstofverbruik en de toepassing van de CO₂ prestatieladder.

In maart van 2022 is gestart met de duurzame aanleg van de rotonde Dronterweg – Ganzenweg. In dit showcaseproject wordt verkend hoe de gevolgen voor het milieu en de CO₂ uitstoot kunnen worden verminderd. De resultaten van deze pilot kunnen een opmaat zijn voor het verder verminderen van de CO₂ uitstoot bij toekomstige infrastructurele werken.

Industrie en mkb schoner

In het Klimaatakkoord zijn vijf grote industriële clusters gedefinieerd. Deze clusters hebben eind vorig jaar hun plannen gepresenteerd om de emissie van broeikasgassen te verlagen. Flevoland maakt hiervan geen onderdeel uit. Wel proberen we de Maximacentrale aan te sluiten op het landelijk hoofdnetwerk voor waterstof (de 'waterstof backbone'). Het Trekkersveld

en Flevokust Haven kunnen een voortrekkersrol spelen door initiatieven op waterstof gebied te verbinden met de agrarische sector en de scheepvaart.

Voor het Flevolandse mkb geldt de verplichting om energiebesparende maatregelen door te voeren die in vijf jaar of minder kunnen worden terugverdiend. Op dit moment worden deze verplichtingen nauwelijks nageleefd (ca 3% van de bedrijven voldoet). In het RES is opgenomen dat de bevoegde gezagen hiervoor een toezichtstrategie vaststellen. De provincie heeft het toezicht reeds vormgegeven en belegt bij de Omgevingsdienst. De gemeenten hebben hier deels op ingezet of zijn nog bezig zich hierop te oriënteren.

In MRA verband is op basis van een data-analyse onderzocht wat de kansen zijn voor energietransitie op alle bedrijventerreinen in de provincie. Voor de meest kansrijke terreinen worden er regiosessies georganiseerd met de gemeenten Almere en Lelystad.

Landbouw en landgebruik

De emissie van broeikasgas vanuit de landbouw bedraagt 16% van de totale broeikasgasemissies in Flevoland (bron: emissieregistratie.nl). De Flevolandse melkveehouderij draagt hieraan het meeste bij. De emissies vanuit de Flevolandse landbouw bedragen slechts 2% van de landelijke landbouwemissies. Dit kan worden verklaard door het grote aandeel akkerbouw en het relatief kleine aandeel veehouderij in Flevoland. Ter vergelijking: bijna 5% van de Nederlandse landbouwgrond

ligt in Flevoland. Opvallend is dat de landbouwemissies in Flevoland tussen 1990 en 2014 zijn gestegen met 20%, terwijl landelijk een daling van 18% werd gerealiseerd. Dit is een gevolg van de groei van de veehouderij in Flevoland.

Sinds 1990 zijn op de daken van heel veel agrarische stallen en schuren zonnepanelen geplaatst. Onze huidige subsidieregeling 'asbest eraf en zonnepanelen erop' geeft ook nu nog agrarisch ondernemers een extra impuls tot het plaatsen van zonnepanelen. In de Flevolandse glastuinbouw zijn ondernemers op zoek naar alternatieven voor aardgas voor de verwarming van hun kassen.

Verder draagt de provincie actief bij aan het Actieprogramma Bodem en Water. Dit programma bevordert een duurzaam agrarisch gebruik van bodem en water door het ontwikkelen en delen van kennis. Het richt zich ook op het vasthouden van organisch materiaal in de bodem, waardoor de emissie van broeikasgassen uit de bodem wordt tegengegaan.

Uit de Energierapportage (2020) blijkt dat omschakeling op geothermie zal leiden tot een aanzienlijke verlaging van de CO₂ uitstoot in de glastuinbouw. Hier ligt voor Flevoland dus een interessante kans.

Vanuit het programma Landbouw Meerdere Smaken zijn diverse pilots gestart om een duurzaam bodemgebruik te bevorderen en de afhankelijkheid van fossiele

brandstoffen te verminderen. Daarnaast zal tot 2030 in Flevoland circa 1200 ha nieuw bos worden aangeplant (Bossenstrategie). Deze aanleg van nieuw bos zal niet leiden tot de reductie van de CO₂ uitstoot, maar wel tot een (relatief beperkte) opname van CO₂ uit de atmosfeer. De bossenstrategie past binnen het thema 'landuse' waarover in het Klimaatakkoord ook afspraken zijn gemaakt.

Samenhang met andere opgaven

De aanpak van klimaatverandering, zowel de mitigatie als de adaptatie, hangt samen met andere opgaven. Denk aan het effect op biodiversiteit, voedselproductie, ruimtelijke ordening, etc. De energietransitie heeft invloed op de sociaaleconomische ontwikkelingen in Flevoland (maar ook daarbuiten). Flevoland groeit door, met meer dan 100.000 huizen. Daarmee groeit ook het aantal inwoners dat werkt, zich verplaatst, recreëert. Allemaal activiteiten die energie vragen. Hernieuwbare energie, energie met een lage of zelfs zonder CO₂-inhoud. Die energie moet naar de steden en dorpen worden aangevoerd via kabels. En die kabels zijn er niet. Als die kabels niet worden aangelegd, dan kunnen die huizen met hun bewoners er ook niet komen. Zo is de energietransitie randvoorwaardelijk geworden voor sociaaleconomische ontwikkeling.

Aan de slag met de klimaattransitie betekent: alle vensters en deuren openzetten en de maatschappelijke opgaven in samenhang zien en aangaan.

'Zachte' kant van energie

Naast de hierboven genoemde 'harde' kanten, kennen de thema's klimaat en energie ook veel zachte kanten, die zeker ook van belang zijn.

Energiearmoede

Sinds eind 2021 en al helemaal na de Russische inval in Oekraïne zijn de prijzen voor energie razendsnel tot ongekende hoogte gestegen. Steeds meer huishoudens kunnen hierdoor de kosten voor verwarming en warm douchen niet of nauwelijks nog betalen. Deze huishoudens hebben ook niet de middelen om te investeren in verduurzaming, terwijl juist zij vaak in energetisch 'lekkere' huizen wonen.

Balancing

In grote delen van Nederland en ook Flevoland heeft het elektrisch netwerk te kampen met zogenaamde congestie. Daarbij gaat het zowel om het leveren van elektriciteit als het invoeren van stroom vanuit windmolens en velden met zonnepanelen. De congestie speelt vaak alleen tijdens piekuren, meestal aan het begin van de ochtend en het eind van de middag. De 'harde' aanpak van dit probleem is het fors verzwaren van het elektrische netwerk. Een 'zachte' bijdrage kan zijn bevorderen dat de dagelijkse pieken dalen, bijvoorbeeld door gelijkmatige spreiding over de dag van onderwijs, werken en andere activiteiten.

Een andere mogelijkheid om de netwerken te ontlasten is het lokaal opslaan en onderling delen of verhandelen van lokaal opgewekte en/of tijdens daluren opgehaalde elektriciteit. Het gebruik van elektriciteit verschilt namelijk van uur tot uur en van seizoen tot seizoen. Momenteel wordt dat opgevangen door fossiele centrales meer of minder te laten produceren van de aardgas en steenkool opgeslagen energie. Die opslag moet worden vervangen door duurzame alternatieven als waterstof. Dit is van belang op alle niveaus; van de wijk tot en met landelijk niveau. Omdat Flevoland beschikt over de nodige ruimte en een zeer zware hoogspanningsleiding, kan het een belangrijke rol spelen in de bufferopslag van elektriciteit in Nederland. Daartoe is recent het Bidbook Energie in balans uitgebracht.

Energie gerelateerde welvaart

Voor veel Flevolandse brengt de energietransitie ook inkomsten en welvaart met zich mee. Denk aan de eigenaren van windmolens, maar ook huishoudens met zonnepanelen besparen aanzienlijke bedragen op de jaarlijkse energierekening. De energietransitie kan ook veel werkgelegenheid opleveren. Een concreet voorbeeld is de binnenvaart en de visserij die de komende jaren moeten toewerken naar uitstootvrij varen. Deze grote schepen, tienduizenden in Europa, zijn vaak zeer geschikt voor de ombouw van diesel- naar waterstofmotoren. Dat ombouwen is een specialistische en arbeidsintensieve activiteit, die veel hoogwaardige werkgelegenheid biedt. Flevoland telt momenteel al

enkele bedrijven die accu's bouwen en exploiteren. De sector lijkt rijp voor exponentiële groei.

Klimaatbeleving open landschap

Hoe het ook zij, de energietransitie zal ook in Flevoland nog zichtbaarder worden. Bijvoorbeeld door nog meer windmolens, velden en water met forse aantallen zonnepanelen en schakel- en transformatorstations. Veel van deze uitbreidingen lijken niet of nauwelijks te vermijden. Tegelijk kan wellicht meer aandacht worden gegeven aan de landschappelijke inpassing. Schakelstations zouden bijvoorbeeld in het landschap kunnen worden opgenomen door ze te omringen met begroeide dijken. In bebouwde gebieden kunnen transformatorstations haast onzichtbaar worden ondergebracht in het stedelijk weefsel door ze te omgeven met een stenen gebouw.

Windturbines

Specifiek bij windturbines spelen vraagstukken zoals slagschaduw, trillingen en bedreiging van biodiversiteit. Het is reden om zeer zorgvuldig te zijn bij de keuze waar deze windturbines kunnen worden geplaatst en ook om maximaal gebruik te maken van elders geleerde lessen, zoals verschillende kleuren voor de wieken ter bescherming van vogels en het waar

mogelijk achterwege laten van de veelal onnodige rode flitslichten. In algemene zin geldt dat zowel de problemen bij het huidige energiegebruik als de onontkoombare energietransitie, invloed zal hebben op het leven van de Flevolandse. Dat zal soms heel ingrijpend kunnen zijn.

Daarom is het wenselijk om maximaal ruimte te bieden voor participatie, overleg en inspraak. Het succes van de energietransitie zal immers sterk afhangen van de steun van de inwoners.

Vragen over klimaat en energie:

- Welke visie heeft uw partij op de manieren waarop we moeten omgaan met de verandering van het klimaat?
- Welke rol wil en kan Flevoland vervullen in dit mondiale vraagstuk?
- Zijn wij met de beschreven maatregelen op de goede weg? Of zijn er aanvullende inspanningen nodig?
- Ziet uw partij een rol voor de provincie bij het aanpakken van energiearmoede? En zo ja, welke?
- Hoe ziet uw partij de effecten op de brede welvaart in Flevoland?

i Verdere informatie:

Klimaatontwikkeling:

- [Rapport 2022 van het Intergovernmental Panel on Climate Change \(IPCC\)](#)
 - [Samenvatting](#)
- [Klimaatakkoord](#)

Klimaatadaptatie:

- [Klimaatadaptatie Flevoland](#)

Energie:

- [Regionale Energie Strategie \(RES\) Provincie Flevoland](#)
- [Bidbook Energie in Balans!](#)
- [Programma Het goede voorbeeld](#)
- [Regionaal Mobiliteitsprogramma Flevoland en Noord-Holland](#)
- [Transitievisie Warmte VNG](#)
- [Uitwerkingsagenda circulaire economie en bijbehorend Actieprogramma](#)
- [Kosten- en batenbegrippen in klimaatbeleid, Planbureau voor de Leefomgeving en Centraal Planbureau](#)

Ontwikkelkansen integrale opgaven:

- [Flevoland, strategische verkenning, Rapport PosadMaxwan februari 2021](#)

Wonen, bereikbaarheid en werken

Wat is het vraagstuk?

Flevoland is nog lang niet uitgegroeid. In de afgelopen dertig jaar nam het aantal inwoners met bijna 207.000 toe tot 428.000 inwoners in 2021, en als we dertig jaar vooruitkijken lijkt de doorgroei niet af te remmen. Nog eens meer dan 200.000, misschien wel richting 300.000 inwoners erbij tot 2050, is de prognose waarmee momenteel gerekend wordt. Dat is een heel hoog groeitempo.

De grote uitdaging voor Nederland is om zo snel mogelijk woningen bij te bouwen die betaalbaar zijn voor de mensen die nu nog een huis zoeken. Flevoland heeft ruimte genoeg voor nieuwe woningen. Er zijn in Flevoland ook niet zo veel dingen die de bouw van woningen kunnen tegenhouden of vertragen. Voor Flevoland is het vooral belangrijk dat er meer afwisseling is in wat voor soort woningen, in wat voor soort wijken. En dat de nieuwe woningen, wijken en buurten goed bereikbaar zijn. Dat er genoeg voorzieningen zijn voor de nieuwe inwoners. Denk aan zorg, onderwijs, cultuur, sport, recreatie, winkels en zo meer. En er moet ook genoeg werk zijn voor de nieuwe bewoners.

Dat Flevoland door zal groeien, staat wel vast. Hoe groot die groei moet zijn, dat is de echte vraag. Als we weten om hoeveel woningen het gaat, kunnen we

andere vragen gaan beantwoorden. Waar gaan we bouwen? Wat voor soort woningen? In wat voor soort wijken? Waar gaan mensen werken? Hebben we meer bedrijventerreinen nodig? Gaan we werken in en dichtbij huis bevorderen?

De komende jaren zal duidelijker worden wat er nodig is om de samenleving in Flevoland vitaal te houden en robuuster te maken. Denk dan bijvoorbeeld aan investeringen in wegen en spoorwegen. Aan het uitbreiden van het middelbaar- en hoger onderwijs.

Aan een betere mix van woningen voor alle mensen die alleen wonen en voor wie een eengezinswoning niet passend is.

De grote aantallen nieuwe woningen zullen, zo verwachten we, vooral in Almere en Lelystad komen. Voor Almere wordt onderzocht op welke manier er 60.000 tot 85.000 woningen bij kunnen komen. Op dit moment zijn er minder dan 90.000 woningen. Dus de stad zou op z'n minst met tweederde groeien en in de buurt komen van de grootte van de stad Utrecht.

De Flevolandse Woonagenda en de Routekaart 100.000+

Om ervoor te zorgen dat er afgewogen keuzes worden gemaakt bij het realiseren van de schaa sprong voor de woningbouw, werkt de provincie nauw samen met de gemeenten in Flevoland. Dat gebeurt op twee manieren.

Voor de uitwerking en afstemming van woningbouwprogramma's (hoeveel woningen worden er in iedere gemeente gebouwd, wat voor type woningen en op welke locaties?) is er de Flevolandse Woonagenda. Daarin worden de ambities van gemeentes vertaald in uitvoering. Zodat heel concreet gevolgd kan worden of de doelstellingen op het vlak van bijvoorbeeld meer zorgwoningen en meer circulair en klimaatadaptief bouwen, worden gerealiseerd. De provincie ondersteunt gemeenten onder andere met onderzoek, waardoor gemeenten onderbouwde keuzes kunnen maken.

Daarnaast is er de Routekaart 100.000+ waarin provincie en gemeenten voor de langere termijn (tot 2050) samen kijken hoe de groei van Flevoland met meer dan 100.000 nieuwe woningen gerealiseerd kan worden. Dan gaat het om ruimtelijke keuzes. Waar kunnen die grote aantallen woningen het beste worden gebouwd?

Lelystad onderzoekt een verdubbeling van het aantal woningen. Nu zijn er ongeveer 40.000 en dat zouden er 80.000 moeten worden. Daarmee zou Lelystad zeker groter worden dan steden als Zwolle of Den Bosch. Dronten heeft nog geen aantallen vastgelegd, maar houdt rekening met de mogelijkheid dat er 10.000 extra inwoners bijkomen. Dat betekent bijna een kwart meer mensen. Afhankelijk van andere afspraken, kunnen ook in Emmeloord en Zeewolde extra nieuwe woningen worden gebouwd.

De uitdaging is, zoals al eerder gezegd, om te zorgen dat de Flevolandse samenleving meegroeit. Het is belangrijk te bepalen wat we vinden passen bij een provincie van meer dan 650.000 inwoners. Bij een stad van meer dan 300.000 inwoners. Of een van meer dan 120.000. De groei biedt zeker kansen. Maar er komen ook nieuwe ontwikkelingen waar de mensen niet eerder mee te maken hebben gekregen.

We weten niet goed wat de mensen die nu al in Almere, Lelystad en Dronten wonen, vinden van de groeiplannen. Of wat de mensen in Emmeloord en Zeewolde vinden van het idee dat hun stad of dorp groeit. Wat vinden ze belangrijk om te houden uit hun omgeving? Wat willen ze graag zien verbeteren? Zou het lukken om de steden en dorpen te verbeteren, juist omdat er meer woningen bij komen? Hierover zullen de gemeenten en de provincie met inwoners in gesprek moeten. Zij moeten namelijk de kans krijgen om mee te denken over dit soort grote nieuwe plannen.

De rol van de provincie verandert

Het nieuwe kabinet herneemt met een minister voor Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening (VRO) de regie op wonen. Het rijk stelt dat het niet goed is wonen helemaal over te laten aan de markt. De overheid moet ervoor zorgen dat er voldoende woningen worden gebouwd. De laatste tientallen jaren is daar niet genoeg aan gedaan. Daarom gaat de minister harde afspraken maken met regio's over de aantallen woningen die moeten worden gebouwd of energiezuinig moeten worden gemaakt. Provincies en gemeenten ervoor gaan zorgen dat de woningen er ook echt komen. Wooncorporaties, bouwbedrijven, vastgoedondernemers en de Woonbond zijn andere partijen die bij de afspraken worden betrokken. De afspraken moeten gaan over het bouwen van de woningen, over de kwaliteit en betaalbaarheid van die woningen. En over hoe snel de woningen er moeten zijn.

De nationale doelen worden vertaald in regionale afspraken. De regionale afspraken worden weer vertaald in lokale afspraken. Het rijk kan meebetalen om de afspraken te realiseren, als daar een goede reden voor is. Voor de Flevolandse gemeenten en voor de provincie is het belangrijk dat het niet alleen gaat over het bouwen van woningen. Zoals al eerder beschreven, moet heel Flevoland kunnen meegroeien met de grote aantallen nieuwe inwoners die er komen. In februari 2020 hebben Provinciale Staten eensgezind een motie aangenomen waarin staat dat de woningbouwopgave

als integrale gebiedsontwikkeling moet worden vormgegeven met aandacht voor bereikbaarheid (zowel met de auto als met het openbaar vervoer), werkgelegenheid, voorzieningen, ruimte voor natuur en kwaliteit van wonen.

Bouwen aan de samenleving

We hebben in Flevoland veel ervaring opgedaan met het opbouwen van de samenleving. Zoals gezegd, weten we dat dat tijd nodig heeft. En ruimte voor de inwoners zelf om hun samenleving vorm te geven. Maar we weten in grote lijnen wel wat er belangrijk is voor het opbouwen van een goed bestaan. Dat hebben we eerder in dit stuk al beschreven. Een aantal van die zaken kunnen we nu al benoemen.

Onderwijs

Als er woningen worden gebouwd en inwoners bij komen, dan volgen de basisscholen bijna vanzelf. Voor het voortgezet en het speciaal onderwijs is dat al minder vanzelfsprekend. Heel wat Flevolandse kinderen hebben in het verleden lang moeten reizen om bij hun school te komen, voordat er genoeg aanbod dichtbij huis was. Voor vervolgopleidingen, zoals MBO, HBO en wetenschappelijk onderwijs is het zeker niet zo dat die 'vanzelf' meegroeien met het aantal inwoners. Toch is het voor de toekomst van Flevoland van groot belang dat het onderwijsaanbod flink groeit. Het wordt namelijk steeds belangrijker dat mensen hun hele leven kunnen

blijven leren. Zo kunnen ze meegroeien met wat er op de arbeidsmarkt wordt gevraagd. Er liggen mooie kansen voor de Flevolandse economie in nieuwe markten. We noemden al werken in de energiesector. Of in de zorg. Het moet dan wel mogelijk zijn om in de buurt een passende opleiding te vinden. Investeren in onderwijs is dus noodzakelijk.

Zorg

Als het aantal inwoners groeit, groeit natuurlijk ook de behoefte aan zorg. En de zorg uitbreiden is nog niet zo makkelijk. Daarom werkt de provincie via het thema Krachtige Samenleving nu aan twee manieren om hiermee om te gaan. De eerste is Gezond en veerkrachtig Flevoland. Daar gaat het om de (mentale) gezondheid van de inwoners van Flevoland. Die is, zoals we al schreven, belangrijk voor een goed bestaan. De tweede is Toekomstbestendige gezondheidszorg. In Flevoland hebben we regelmatig te maken gehad met een tekort aan zorgvoorzieningen. Om de gaten in het zorgaanbod op te vullen, zijn er zorgtafels georganiseerd. Het is duidelijk dat er op een nieuwe manier moet worden gekeken naar hoe je de zorg in onze provincie kunt organiseren. Want er zijn nu al niet genoeg verpleegkundigen, dokters, fysiotherapeuten, thuiszorgers, tandartsen voor iedereen. Laat staan als er nog veel meer mensen bij komen.

Sport en ontspanning

Voor een goed bestaan is het belangrijk dat mensen op een prettige manier in beweging kunnen zijn en zich zo

kunnen ontspannen. Dat vraagt om ruimte om lekker in de buitenlucht te kunnen wandelen, fietsen, hardlopen of wat dan ook. Het zijn manieren om gezond te blijven. Mensen vinden het ook belangrijk om samen te kunnen bewegen of sporten. In de wijken die worden gebouwd of uitgebreid, zal er dus plaats moeten zijn voor sport en ontspanning. Sporten in clubverband is ook goed voor het sociale contact in een wijk of buurt.

Ontmoeting

Ontmoetingen tussen mensen vormen het cement van de samenleving. Samen iets leuks kunnen gaan doen. Of elkaar tegenkomen in een café of restaurant. Bij een club of in de bibliotheek. Of tijdens een boswandeling of een fietstocht. Het is belangrijk dat er ruime mogelijkheden zijn voor mensen om met elkaar iets te ondernemen. Of in gesprek te gaan. Over de rol die natuur hierbij kan spelen, staat meer informatie in het hoofdstuk over het landelijk gebied. In de wijken en buurten van onze dorpen en steden moet rijkelijk ruimte worden geboden voor ontmoetingen.

Kunst en cultuur

Een rijke culturele identiteit en goede culturele voorzieningen maken een provincie aantrekkelijk om in te wonen, te werken en te recreëren. Het is belangrijk dat de Flevolandse van nu en van de toekomst een verhaal hebben over waar ze vandaan komen. Wat de geschiedenis van Flevoland is. Zulke verhalen verbinden

mensen met elkaar. Het zijn ook verhalen die zorgen dat mensen naar onze provincie toe willen komen, als ze nadenken over een dagje weg of over een vakantie.

Cultuur is zo waardevol, juist voor ons jonge Flevoland, omdat het op verschillende manieren bijdraagt aan de samenleving. Er is de artistieke waarde: de kwaliteit van een voorstelling, het unieke van een kunstwerk, de schoonheid van een muziekstuk. Er is ook de maatschappelijke waarde: dat je samen naar een voorstelling of tentoonstelling kunt gaan. Dat een toneelgroep een stuk maakt waarin de samenleving een spiegel voorgehouden krijgt. Verder heeft cultuur een belangrijke economische waarde. Om te beginnen omdat allerlei mensen hun brood verdienen met het maken van cultuur. Maar ook doordat het voor bedrijven en inwoners belangrijk is dat er een rijke cultuur is. Dat maakt het aantrekkelijk om daar te ondernemen en leven. Een bloeiende cultuur is goed voor de economie. En in Flevoland is er ook nog de ruimtelijke waarde van cultuur. We hebben beroemde landschapskunstwerken en veel kunst in de openbare ruimte.

Het is een inspiratiebron om te leven op wat vroeger de bodem van de zee was. Dat ruimtelijke verhaal draagt bij aan onze culturele identiteit. Investeren in de verdere ontwikkeling van de Flevolandse cultuur is dus een belangrijk onderdeel van het bouwen van een samenleving.

De provincie zet zich in voor het behoud en de ontwikkeling van deze culturele identiteit. We zorgen ervoor dat de culturele infrastructuur zich ontwikkelt en voor iedereen goed toegankelijk is en blijft. De provincie voert wettelijke taken uit op het gebied van bibliotheekondersteuning en monumentenzorg. Daarnaast zijn met het rijk bestuurlijke afspraken gemaakt over cultuureducatie en cultureel erfgoed. Voor cultuurparticipatie, beeldende kunst, cultureel erfgoed en podiumkunsten voert de provincie haar eigen cultuurbeleid. In het cultuurbeleid hanteren we verschillende instrumenten, waarvan subsidie het bekendste is.

Het aanbod aan cultuur is in Flevoland, als jonge provincie, nog niet even groot als in vergelijkbare provincies. De cultuursector is nog volop in ontwikkeling. Een uitbreiding en betere spreiding van het culturele aanbod is hard nodig om aan te sluiten bij het aantal inwoners van nu. Als er zo'n grote groei aankomt, weten we nu al dat we extra zullen moeten investeren om ook het culturele aanbod te laten meegroeien.

Werken aan de winkel

Vanuit economisch oogpunt hebben we in Flevoland door de jaren heen geleerd dat de economie langzamer meegroeit met nieuwe inwoners en woningen dan door de planners was voorzien. Met als gevolg dat veel Flevolandse hun brood buiten de provincie verdienen,

vooral in de richting van Amsterdam. Al was het maar om de wegen en spoorwegen niet extra te belasten, zou het goed zijn als meer mensen binnen Flevoland werk konden vinden.

Om het economisch beleid van de provincie goed te laten aansluiten bij doorgaande groei van ons gebied, is momenteel het Nieuw Economisch Beleid in voorbereiding.

Economisch beleid richt zich traditioneel op het bereiken van economische welvaart die uitgedrukt wordt in het bruto regionaal product, oftewel de optelsom van alle geproduceerde en geleverde diensten in de provincie. Dit Bruto Regionaal product, omgeslagen per hoofd van de bevolking, wordt als maat gehanteerd voor de welvaart van de regio. De maatschappij vraagt steeds meer om een andere maat voor het meten van welvaart of welzijn. Dat zien we o.a. terug in de Duurzame Ontwikkelingsdoelen van de VN op mondiaal niveau en in de ontwikkelingen van de Brede Welvaart gedachte in Nederland.

De spanning tussen groei en beschikbare milieugebruiksruimte is sinds decennia een bron van discussie en vraagt om een andere kijk op onze ruimte, onze omgeving en onze grondstoffen. Flevoland is een klein schakeltje in dat grote geheel, maar dat betekent niet dat we als provincie niets hoeven te doen. Voor de Flevolandse economie is het belangrijk dat we samen met andere overheden, partners in de regio en

de samenleving bepalen hoe we omgaan met claims op beperkte ruimte, het effect dat bedrijvigheid heeft op de omgeving, het (her)gebruik van grondstoffen en niet te vergeten welke waarde economische ontwikkelingen moeten toevoegen aan onze regio en voor de inwoners van Flevoland, nu en in de toekomst.

Naar verwachting zal het Nieuw Economisch beleid aan het begin van de nieuwe Statenperiode grotendeels in de steigers staan, met als doel om eind 2023 alle keuzes te hebben gemaakt.

Welke economische activiteiten willen we als provincies stimuleren en welke ontwikkelingen zien we als niet wenselijk? Daarvoor is een model ontwikkeld met vier bouwstenen:

- Verdienvermogen MKB
- Toekomstbestendig bedrijfsleven
- Menselijk en sociaal kapitaal
- Ruimtelijk-economische ontwikkeling

De 22 thema's die in dit schema genoemd worden, zullen nader worden uitgewerkt in nauwe samenspraak met Provinciale Staten én met inwoners en bedrijfsleven in Flevoland. Heel veel keuzes over het te voeren beleid zullen dan ook meteen aan het begin van de komende Statenperiode concreet worden gemaakt. Volop werk aan de winkel dus voor zowel de huidige als de nieuwe Provinciale Staten!

Economisch kapitaal

De provincie ondersteunt bedrijven bij vraagstukken zoals het versterken van de marktpositie door innovatie en nieuwe afzetmarkten/export. Vraagstukken voor de wat langere termijn zijn het toekomstbestendig maken van onze bedrijven en economie als geheel. Verduurzaming van het bedrijfsleven, een omslag naar een circulaire economie en digitalisering zijn daarin belangrijke vraagstukken. Circulaire Economie is één van de zeven strategische hoofdpunten voor de lange termijn zoals vastgesteld in de Omgevingsvisie FlevolandStraks. Het is een thema dat op (inter) nationaal niveau aan urgentie toeneemt. Het belang van werken aan een circulaire economie wordt steeds duidelijker: het draagt bij aan grote opgaven als klimaatverandering, biodiversiteitsverlies, milieuvuiling en leveringszekerheid van grondstoffen. Flevoland heeft de ambitie om bekend te staan als grondstoffenleverancier en een afvalvrije economie te stimuleren.

Het vergroten van de toegang tot kapitaal voor Flevolandse bedrijven is nog steeds een belangrijke voorwaarde, zodat Flevolandse bedrijven de nodige investeringen kunnen doen, bijvoorbeeld voor (het toepassen van) innovaties.

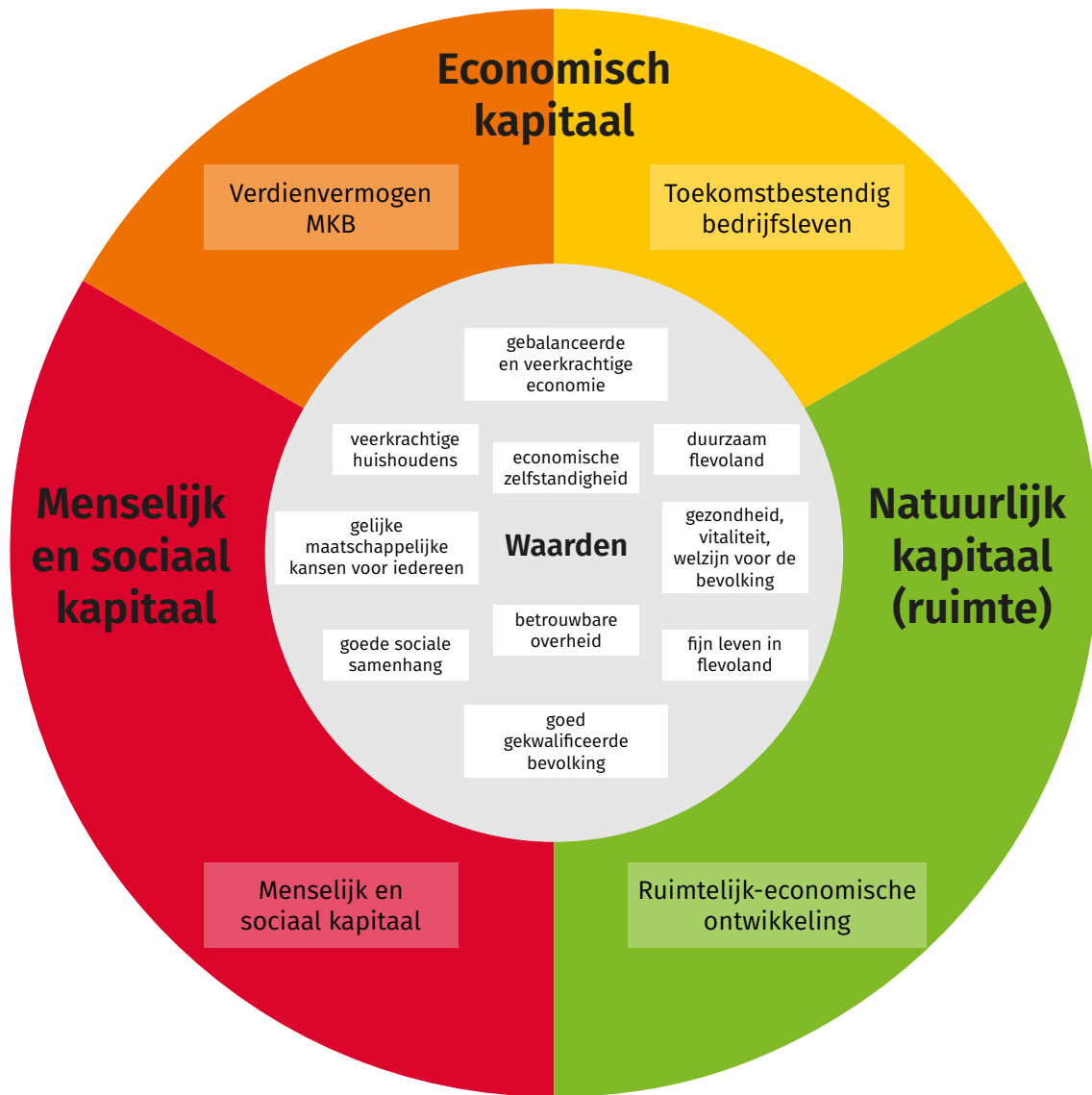
Menselijk en sociaal kapitaal

Een vitale samenleving heeft een goede economie nodig die in banen en verdienvermogen voorziet. Onze regio beschikt over verschillende sterke economische

clusters in de voedselverwerkende industrie, logistiek, voertuigtechnologie, maakindustrie, bouw en in de landbouw. Voor de groei van deze clusters ligt de meeste potentie in drie (internationale) ontwikkelingen: klimaat en energie, circulaire economie en digitalisering en sleuteltechnologieën. Kansen genoeg in Flevoland, maar om deze transitie door te kunnen maken zijn ook 'handen' nodig. En daar wringt de schoen. Ondanks het feit dat Flevoland beschikt over een groot en jong arbeidspotentieel, zien we nu al een nijpend tekort in bepaalde beroepsgroepen. Daarbij staan we aan de vooravond van grote uitdagingen zoals de energietransitie en de woningbouwopgave. Deze opgaven vragen nog extra voldoende en goed geëquipeerd personeel in de al krappe arbeidsmarkt. Om dit probleem aan te pakken, worden binnen het programma Energie in balans verkenningen uitgevoerd, samen met bedrijfsleven en onderwijs, om mensen grootschalig bij- en om te scholen. Ook bij de woningbouwopgave is behoefte aan talentontwikkeling. Voor de middellange termijn is de vraag hoe we meer (jonge) mensen kunnen laten kiezen voor een baan in de kansrijke sectoren in Flevoland en welke vaardigheden dan gevraagd worden, meegroeïend met de innovaties in de tijd.

Op het gebied van Human Capital/talentontwikkeling werkt Flevoland nauw samen met de provincie Noord-Holland, de MRA en de Regio Zwolle. Ook zijn we partner van het Regionaal Werkbedrijf Flevoland (RWF).

Economische thema's

- 1 Voldoende en passende werkgelegenheid
- 2 Sterke MKB
- 3 Gerenderende innovatie en kennisontwikkeling
- 4 Gebalanceerde arbeidsmarkt
- 5 Kwaliteit ondernemersomgeving
- 6 Lokaal/regionaal geworteld MKB
- 7 Passende bedrijven dynamiek
- 8 Goede bereikbaarheid
- 9 Goede toegang tot kapitaal
- 10 Groen handel
- 11 Goed wonen
- 12 Mogelijkheid tot leven lang ontwikkelen
- 13 Maatschappelijk verantwoord ondernemen brede zin
- 14 Onderscheidend regionaal profiel
- 15 Kwaliteit van onderwijs
- 16 Voorbereiden op effecten klimaatverandering
- 17 Inclusieve arbeidsmarkt
- 18 Groei betaalbare duurzame energieopwekking
- 19 Uitsoot door bedrijven
- 20 Kwaliteit leefomgeving
- 21 Goede samenwerking publieke/private diensten
- 22 Toegang tot onderwijs

De aansluiting onderwijs – arbeidsmarkt is een continu proces. Betekenisvol werk, bij werkgevers en bedrijven die waarde toevoegen voor de Flevolandse samenleving, is van belang. Niet alleen om een inkomen te verdienen, maar ook om ‘ertoe te doen’. Daarvoor hebben we gezonde bedrijven nodig die tegen een stootje kunnen en klaar zijn voor de toekomst. Bedrijven die ‘werk geven’, dat aansluit bij de demografie en behoefte van onze inwoners. Veel Flevolandse werken buiten de provincie en hebben een relatief lange reistijd.

Ook al is door corona het thuiswerken veel meer gemeengoed geworden, de uitgaande pendel is groot en gaat ten koste van de woon-werk balans. Een sterk en goed lokaal en regionaal geworteld bedrijfsleven creëert niet alleen banen en genereert niet alleen omzet en winst, maar geeft ook terug aan de regio, bijvoorbeeld door stageplaatsen of sponsoring van lokale clubs.

Natuurlijk kapitaal

Hoe gaan we om met de inrichting van ons gebied, ons ‘natuurlijk kapitaal’? Niet iedere ontwikkeling is per definitie goed en niet alles kan en past in Flevoland. Hoe gaan we om met ruimte en welke waarde moeten ontwikkelingen toevoegen en voor wie? De Flevolandse politiek zal de komende jaren bewuste keuzes moeten maken, voor nu en voor de toekomst. Politieke keuzes waarin belangen worden afgewogen.

Regiodeal Noordelijk Flevoland

Bij alle inzet om de economische structuur van Flevoland (en daarmee de samenleving) te versterken, neemt de Regiodeal Noordelijk Flevoland een bijzondere positie in.

Er is een gerichte, integrale en regionale aanpak nodig om Noordelijk Flevoland toekomstbestendig en minder kwetsbaar voor economische schommelingen te maken en om de brede welvaart voor burgers en bedrijven in de toekomst veilig te stellen. De Regiodeal geeft een samenhangende impuls aan fysieke ontwikkelruimte, economie, verduurzaming, innovatie, ondernemerschap en talentontwikkeling. Door een bundeling van de krachten van ondernemers, burgers, onderwijs- en kennisinstellingen, maatschappelijke organisaties en overheden (rijk, provincie, gemeenten), worden beleid, instrumenten en investeringen met elkaar in samenhang gebracht. De Regiodeal heeft een looptijd van 2020 tot en met 2025, en richt zich op drie pijlers:

1. Het toekomstbestendig maken van het Maritiem Cluster op Urk (pijler 1).

Het Maritiem Cluster Urk is het cluster van bedrijven (waaronder scheepsbouw, maritieme toelevering en dienstverlening), onderwijs- en kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties dat verbonden is aan de maritieme industrie op Urk. Het vindt zijn oorsprong in de visserij, maar heeft zich de laatste decennia verbreed naar visverwerkende industrie, scheepsbouw (refit) en nautische dienstverlening. Het cluster is de motor van de economie op Urk en in de regio, een hefboom voor een sterkere economie en een vliegwiel voor meer innovatiekracht.

Het Maritiem Cluster Urk bevindt zich op een kantelpunt. De (economische) cijfers zijn op zich positief, maar staan onder druk vanwege externe onzekerheden. De regio wordt hard getroffen door de Brexit, het verbod op de pulsvisserij, de aanlandplicht (voorkomt het overboord gooien van een deel van de vangst) en de noodzaak om te verduurzamen (CO₂-reductie, klimaatadaptatie en de overgang naar een circulaire economie). Groei, verbreding en vernieuwing van het cluster zijn cruciaal om in de toekomst concurrerend te blijven. Daarmee is een toekomstbestendig en duurzaam maritiem cluster belangrijk voor de toekomst van Urk en de regio.

De provincie Flevoland realiseert de Maritieme Servicehaven Noordelijk Flevoland. De gemeente Urk ontwikkelt het binnendijkse bedrijventerrein Port of Urk.

2. Verduurzaming IJsselmeervisserij (pijler 2).

Op 25 maart 2019 heeft het ministerie van Landbouw, Natuur en Visserij (LNV) een door betrokken overheden en maatschappelijke organisaties gezamenlijk gedragen Actieplan 'toekomstbestendig visserijbeheer IJsselmeergebied' naar de Tweede Kamer gezonden. Dit Actieplan richt zich op een economisch rendabele en duurzame beroepsvisserij met een vangstcapaciteit die passend is bij de draagkracht van het watersysteem IJsselmeer-Markermeer als stip op de horizon. Om dit te verwezenlijken wordt een breed pakket aan maatregelen genomen dat toekomstperspectief moet bieden aan de IJsselmeervisserij. Die visserij profiteert ook door verbindingen te maken met de ontwikkeling van talent (voor bijvoorbeeld 'werk naar werk' transities) en innovatie. Een centraal onderdeel van het Actieplan is een herstructurering van de visserij op schubvis. Op 15 maart 2019 hebben de betrokken provincies en de ministeries LNV en IenW een intentieovereenkomst getekend om het Actieplan financieel mogelijk te maken. De Regiodeal speelt hierin een belangrijke rol.

3. Verzilveren groeipotentieel Noordelijk Flevoland verbonden aan smart mobility (pijler 3).

Er zijn kansen in Noordelijk Flevoland om rondom de pijler 'smart mobility' de clusterontwikkeling van bedrijven, kennis- en onderwijsinstellingen, overheden en andere stakeholders te versterken en door te ontwikkelen. Dit krijgt vorm in het Mobiliteits- en Infrastructuur Test Centrum (MITC). Dit dient als vliegwiel voor de versterking van de brede welvaart in de regio. Een specifieke aanpak gericht op samenwerking en krachtenbundeling tussen de relevante samenwerkingspartners van regio en rijk moet leiden tot innovatie, nieuwe bedrijvigheid, (hoogwaardige) werkgelegenheid en oplossingen voor de maatschappelijke mobiliteitsuitdagingen. De Regiodeal moet ook een antwoord zijn op de verwachte krimp van de (beroeps)bevolking als gevolg van ontgroening en vergrijzing.

Doelstelling voor de komende jaren is om de Regiodeal Noordelijk Flevoland te verbreden en nadere concrete afspraken te maken waarmee de brede welvaart langs bovengenoemde pijlers kan worden versterkt. Hiervoor wordt onder andere gezocht naar mogelijkheden om de Regiodeal te koppelen aan nieuwe vormen van financiering.

Mobiliteit in beweging

De groei van Flevoland leidt tot nieuwe wijken en buurten, grotere steden, drukkere stadscentra en nieuwe plekken waar wordt gewerkt. Dit zal zeker invloed hebben op de mobiliteit in Flevoland. Er zullen nieuwe verkeers- en reizigersstromen ontstaan. Het huidige programma Mobiliteit voorziet in een goede bereikbaarheid in en van Flevoland in de periode tot 2030. Maar daarna is de verwachting dat er nieuwe knelpunten ontstaan, ook op het provinciale wegennet. Verder zal een besluit over openstelling van Lelystad Airport gevolgen hebben voor de bereikbaarheid van Flevoland. De verwachting is dat het kabinet hierover in 2022 een besluit neemt.

Voor de investeringen in wegen, spoorwegen en vaarwegen die horen bij de schaa sprong die Flevoland gaat maken in aantallen woningen en inwoners, ligt de bal in veel gevallen bij het rijk. Aanleg en opwaardering van verkeersassen als IJmeerverbinding, Lelylijn, N50, A28 en A6 zijn investeringen in de hoofdstructuur van Nederland. Voor Flevoland is het belangrijk dat de hoofdinfrastructuur de groei in het verkeer aankan. Anders komen Flevolandse mensen nog meer in de file te staan of in overvolle treinen te zitten.

Er moeten veel belangrijke keuzes worden gemaakt. Op welk moment moeten nieuwe (spoor)wegen klaar zijn? Wat moet er eerst gebeuren? Wat kan later? Hoe moeten nieuwe (spoor)wegen lopen? Wie betaalt wat? Betalen gemeenten en provincie mee met het rijk?

Bij die keuzes zullen Provinciale Staten de komende jaren nadrukkelijk aan zet zijn. Bovendien zal ook het onderliggende provinciale (en gemeentelijke) wegennet moeten meegroeien. Denk daarbij bijvoorbeeld aan de stadsautoring van Almere, de ontsluiting van de grote nieuwe woonlocaties en de verbinding tussen Lelystad-Dronten-Kampen-Zwolle (N307).

Bij het vormen van nieuwe beelden voor de bereikbaarheid van Flevoland en Flevolandse moeten ook nieuwe ontwikkelingen worden betrokken. Denk aan het thuiswerken dat sinds Corona veel vaker gebeurt. En ook de mogelijkheden van Smart Mobility zullen steeds meer in de praktijk kunnen worden toegepast. Verder zal ook de infrastructuur rondom recreatie zich mee gaan ontwikkelen en zal de fiets in het woon-werkverkeer een steeds sterkere positie gaan innemen, wat ook weer kan leiden tot nieuwe snelfietsroutes. Voor transport over water zal Flevokust Haven steeds meer de voordeuren overstapfunctie krijgen, in combinatie met andere logistieke modaliteiten.

Het verminderen van de CO₂-uitstoot heeft beslist ook gevolgen voor hoe, hoe vaak en hoe ver mensen zich gaan verplaatsen. Het is belangrijk dat we allemaal minder gaan reizen, en als we reizen, dat we dat 'groen' doen. Dus liever fietsen of met het OV dan met de auto

en in elk geval niet op benzine, diesel of gas. Elektrisch rijden zal de norm worden voor autorijders. In het hoofdstuk over Klimaat & energie staat hier meer over. En gezien de aanwezigheid van het MITC in Flevoland is het logisch om daarbij ook te zoeken naar synergie met smart mobility.

Op weg naar een 'vervangingspiek'

Het beheer en onderhoud van de provinciale wegen en vaarwegen vindt plaats volgens een vaste aanpak. Onderdelen worden vervangen als ze aan het eind van hun levensduur zijn. Op plaatsen waar vaak files staan, breiden we onze infrastructuur uit. Uitgangspunt daarbij is het kwaliteitsniveau van de infrastructuur dat Provinciale Staten hebben vastgesteld. De jaarlijkse investeringen die de provincie moet doen om de infrastructuur op peil te brengen en te houden zijn opgenomen in het Meerjarenprogramma Beheer en onderhoud en Vervangingsinvesteringen Infrastructuur. Helaas zijn de uitgaven niet altijd hetzelfde. Zo zien we nu al aankomen dat er op middellange termijn een vervangingspiek zal optreden, die tijdelijk veel geld zal vragen van de provincie. De afgelopen periode zijn al een aantal keuzes gemaakt om Flevoland ook in de toekomst goed bereikbaar te houden. Te denken valt aan de ontsluiting van Lelystad-Zuid (de Laan van Nieuwland) en de ontsluitingsweg Urk. Naast vervanging en uitbreiding van infrastructuur kunnen ook andere

ontwikkelingen zorgen voor hogere kosten. Het belang om grondstoffen te hergebruiken, kan een weg duurder maken. De prijsstijgingen van bouwmaterialen moeten ook worden betaald.

Vragen over wonen, bereikbaarheid en werken

- Hoe ziet u de groei van het aantal woningen? Waar zouden die (vooral) moeten komen? Wat voor soort woningen zouden het moeten zijn? Voor welke groepen nieuwe inwoners moet er worden gebouwd?
- Wat vindt u nodig om te zorgen dat toekomstige bewoners een goed bestaan op kunnen bouwen? Wat vindt u belangrijk om in te investeren, als we de samenleving van de toekomst willen laten bloeien?
- Welke kansen ziet u voor de economie van Flevoland? Waar zou u in willen investeren?
- Wat is er naar uw mening nodig om Flevoland ook in de toekomst bereikbaar te houden?
- Hoe vindt u dat Provinciale Staten zou moeten omgaan met de vervangingspiek? Welke kwaliteitseisen wilt u stellen aan vervangingsinvesteringen? Vindt u dat we bepaalde investeringen kunnen spreiden? Of kunnen we misschien werk met werk maken en op die manier efficiënt met het beschikbare geld omgaan?

Verdere informatie:

Wonen:

- [Routekaart 100.000+](#)
- [Woonagenda](#)
- [Onderzoek wonen en zorg](#)

Cultuur, recreatie, toerisme en sport:

- [Cultuur en erfgoed - Provincie Flevoland](#)
- [Recreatie, toerisme en sport - Provincie Flevoland](#)

Bereikbaarheid

- [Meerjarenprogramma Beheer en onderhoud en Vervangingsinvesteringen Infrastructuur](#)

Werken

- [Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied, Ontwerp NOVI](#)

Human Capital:

- [Flevoland Werkt, regionaal werkbedrijf Flevoland](#)
- [Almere-2.0, Programmaliijn Leer- en werkomgeving](#)
- [Programma Talent kleurt Flevoland, provincie Flevoland](#)

Brede welvaart:

- [Regionale Monitor Brede Welvaart, Centraal Bureau voor de Statistiek \(cbs.nl\)](#)
- [Krachtige Samenleving - Omgevingsvisie FlevolandStraks](#)

Data:

- [Dashboard Bevolking - Flevoland \(feitelijkflevoland.nl\)](#)
- [Dashboard Wonen - Flevoland \(feitelijkflevoland.nl\)](#)
- [Dashboard Economie - Flevoland \(feitelijkflevoland.nl\)](#)
- [Dashboard Arbeidsmarkt - Flevoland \(feitelijkflevoland.nl\)](#)
- [Dashboard Mobiliteit - Flevoland \(feitelijkflevoland.nl\)](#)

Landelijk gebied (landbouw, natuur, stikstof)

Wat is het vraagstuk?

De druk op het landelijk gebied neemt steeds meer toe. Dringende vraagstukken als de stikstofcrisis, klimaatverandering, behoud van de bodemkwaliteit en achteruitgang van de biodiversiteit vragen om een landgebruik dat in balans is met natuurlijke systemen en bijdraagt aan de kwaliteit van het landschap. Tegelijkertijd spelen er veel nationale belangen die om ruimte vragen. Denk daarbij aan de transitie naar een duurzame (kringloop)landbouw, waterveiligheid, drinkwatervoorziening, woningbouw, de productie en het transport van duurzame energie, recreatie en toerisme.

De verschillende, toenemende en deels strijdige claims op de leefomgeving vragen om nadere afweging en beïnvloeden elkaar. De verschillende overheden (rijk, provincie, gemeenten en waterschap) hebben elkaar hierbij nodig. Steeds duidelijk wordt dat niet alles overal kan, en verstandige keuzes nodig zijn.

Perspectief Landelijk gebied

Er liggen grote urgente maatschappelijke opgaven rondom landbouw, natuur, water en klimaat in het landelijk gebied. Onder meer de stikstofcrisis heeft de urgentie zichtbaar gemaakt van natuurherstel, stikstofreductie en het mogelijk maken van economische ontwikkeling door toestemmingsverlening. In de komende periode komen hier aangescherpte doelen en verplichtingen bij op het gebied van o.a. biodiversiteit (Vogel- en Habitatrichtlijn), waterkwaliteit (Kaderrichtlijn water) en het tegengaan van broeikasemissies vanuit de landbouw (Klimaatpakket). Ook is er een nieuw Nationaal Strategisch Plan in het kader van het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB-NSP). Het realiseren van deze doelen heeft consequenties voor de toekomst van de landbouw en de brede welvaart in het landelijk gebied.

Daarnaast vragen ook andere opgaven -zoals de energietransitie en de woningbouwopgave- ruimte en goede voorzieningen voor een gezonde leefomgeving en infrastructuur voor een goede bereikbaarheid. Daarom is het nodig om prioriteiten te stellen en waar mogelijk opgaven en functies te combineren. De combinatie van al deze opgaven heeft zoveel impact op de toekomst van de landbouw en de brede welvaart, dat we spreken van een transitie van het landelijk gebied. Dit vraagt om meer regie van de provincie én sterkere samenwerking tussen overheden en samenleving bij de (ruimtelijke) ontwikkeling van het landelijk gebied. Daarom is een gebiedsgerichte aanpak noodzakelijk. De provincies hebben het aanbod gedaan om als gebiedsautoriteit samen met het rijk de verantwoordelijkheid te nemen voor deze grote meerjarige operatie. De integrale sturing die nodig is voor de gebiedsgerichte aanpak gaat samen met het op te stellen Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Het rijk wil via het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) met een transitiefonds van cumulatief € 25 mld. tot 2035 de vraagstukken in de landbouw en natuur aan gaan pakken. In bestuurlijke afspraken met provincies worden voorwaarden vastgelegd voor het beschikbaar stellen van middelen uit het transitiefonds. Omdat we te maken hebben met urgente opgaven en een krap tijdspad is een voortvarende uitvoering cruciaal. Daarvoor is goede en langjarige samenwerking tussen rijk, provincies, gemeenten en waterschappen nodig in beleid (NPLG) en in de uitvoering ervan. De nationale doelen die worden gesteld voor deze opgaven vragen een regionale doorvertaling, waarin beleid en uitvoering samenkomen. Dat moeten rijk en provincies samen doen. In 2022 moet deze regionale doorvertaling van nationale doelen gaan landen in het NPLG. De stikstofaanpak zoals vastgelegd in de Wet Stikstof en Natuurherstel (WSN) moet zodanig worden geïntegreerd in het NPLG, dat beide tijdschema's synchroon lopen, zonder dat de stikstofaanpak vertraging oploopt. Op provinciaal niveau ligt er mogelijk ook een relatie met andere al lopende opgaven, bijvoorbeeld rondom verstedelijkingsopgaven (meekoppelkansen). Dit levert een zeer ambitieus tijdschema op: in juli 2023 moeten de provincies een regionaal gebiedsplan hebben opgesteld waarin deelgebieden worden aangegeven met projecten en maatregelen, als bod aan het rijk om bij dragen aan de transitie van het landelijk gebied. Daarna worden de gebiedsplannen uitgewerkt naar realisatieplannen en daadwerkelijk uitgevoerd. Welke deelgebieden het zal betreffen hangt onder meer af van de urgentie van de opgaven.

Rijk en provincies staan vervolgens samen aan de lat om het NPLG via regionaal maatwerk uit te voeren, samen met gemeenten, waterschappen, andere overheidspartners, maatschappelijk organisaties, inwoners en ondernemers. De betrokken overheden hebben hierin eigen taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden, maar hebben elkaar ook nodig om tot resultaat te komen.

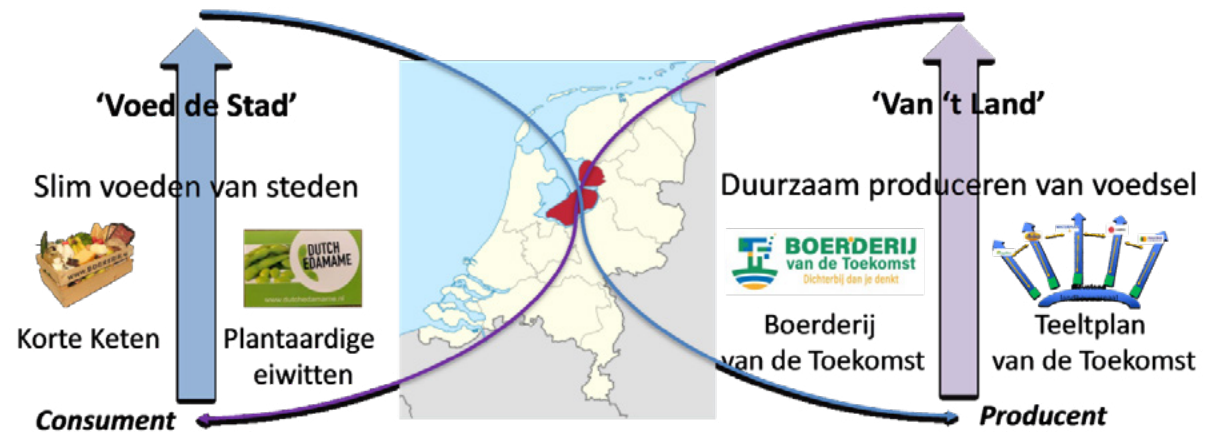

Toekomstbestendige (kringloop) landbouw

Flevoland heeft een sterke en innovatieve landbouw- en tuinbouwsector. De ambitie is om deze koploperspositie in de toekomst te behouden. Het aanpassingsvermogen van de agrosector is groot waardoor nieuwe ontwikkelingen, bedrijfsvormen en technieken in Flevoland hun weg vinden naar de praktijk. Mooie voorbeelden zijn de grootschalige biologische landbouw, experimenten op het gebied van kringlooplandbouw, een toenemende productie van plantaardige eiwitten en het toenemend gebruik van data en digitale hulpmiddelen.

Samen met de sector en kennisinstellingen -zoals de Boerderij van de toekomst, de Aeres Hogeschool, Flevocampus- geven we vorm aan de transitie naar kringlooplandbouw, terwijl we tegelijkertijd met partners in de voedselsector toewerken naar het verkorten van de ketens (minder schakels tussen de boer en de consument) en een omslag naar meer plantaardige eiwitten.

Hiermee voeren we de ambities uit van de opgave Landbouw Meerdere Smaken, onderdeel van de Omgevingsvisie Flevoland Straks. Dit sluit ook aan bij nationale en internationale ontwikkelingen gericht op gezonde voeding, minder belasting van het milieu en eerlijke prijzen voor producent en consument.

Flevoland stadsland. Ontwikkelrichting met aandacht voor zowel producenten als consumenten

Stikstofopgave

De Nederlandse natuurgebieden zijn overbelast door stikstof. In heel Nederland moet de uitstoot van stikstof omlaag om kwetsbare natuurgebieden te beschermen en te voldoen aan de Europese regelgeving. Flevoland heeft hierin een bijzondere positie, omdat zij geen eigen stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden heeft. Toch draagt Flevoland wel bij aan het teveel aan stikstof in aangrenzende provincies, omdat stikstof zich via de lucht over grote afstanden verspreidt en elders neerslaat. Ook Flevoland moet daarom de stikstofuitstoot terugbrengen. Dat is een opgave

voor alle sectoren: agrarische bedrijven, transport en industrie.

In 2021 is voor Flevoland een aanpak vastgesteld, waaraan de provincie samen met gebiedspartners werkt. Dit moet ertoe leiden dat in juli 2023 stikstof een onderdeel is van de gebiedsuitwerkingen voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied.

Als de uitstoot van stikstof niet wordt teruggebracht tot binnen de grenzen van de Europese regelgeving, zal het erg moeilijk worden om vergunning te krijgen voor ontwikkelingen als woningbouw, allerlei bedrijvigheid en bepaalde vormen van landbouw.

Natuur

Flevoland is een unieke en waterrijke provincie met hoge natuurkwaliteit. Maar ook in Flevoland staan de natuurwaarden onder druk. De opgaven voor de toekomst richten zich op behoud, kwaliteitsverbetering en uitbreiding van de bestaande natuurgebieden.

De provincie is verantwoordelijk voor het natuurbeleid. Het fundament van het natuurbeleid wordt gevormd door de Natura 2000-gebieden en het Natuurnetwerk Nederland. Het Natuurnetwerk Nederland is het nationale netwerk van bestaande en nieuw aan te leggen natuurgebieden. Het netwerk moet natuurgebieden beter verbinden met elkaar en met het omringende agrarisch gebied. De provincie zorgt samen met de terreinbeheerders voor bescherming, beheer en kwaliteitsverbetering van de natuurwaarden binnen dit netwerk en richt zich daarnaast op het vergroten van de bekendheid en de toegankelijkheid. Dit leidt tot een robuuste, aantrekkelijke en beleefbare natuur.

Ook buiten het Natuurnetwerk is waardevolle natuur aanwezig. Voor een goed functionerend natuurnetwerk zijn verbindingen (groenblauw netwerk) door steden en het landelijk gebied cruciaal. Denk daarbij aan landschapselementen als dijken, bermen, sloten, slootkanten, houtwallen, bomenrijen.

Deze vormen een onmisbare schakel om de biodiversiteit in het landelijk gebied te verbeteren, naast de aanpak van de stikstofproblematiek en de verbetering van de kwaliteit van de bodem en

het water. In de agrarische gebieden wordt vooral faunabeheer en agrarisch natuurbeheer toegepast. Binnen het stedelijk gebied ligt het voortouw bij de gemeenten. De provincie kan wel een rol hebben in het ontwikkelen van kennis, het inspireren tot en stimuleren van afspraken en samenwerking.

Om de biodiversiteit in Flevoland te versterken is het Actieplan Biodiversiteit opgesteld. Biodiversiteit is niet alleen voor het natuurbeleid een belangrijk aandachtspunt. Op initiatief van Provinciale Staten wordt in 2022 het programma Flevoland Natuurinclusief uitgewerkt. Het doel hiervan is natuur en biodiversiteit als uitgangspunt te nemen bij de verdere ontwikkeling van alle beleidsthema's van de provincie Flevoland. In samenspraak met het rijk hebben alle provincies een landelijke bossenstrategie afgesproken die zowel moet bijdragen aan de natuurkwaliteit als aan de klimaatopgaven. De Flevolandse ambitie hierbij is om in 2050 1700 ha extra bos te hebben gerealiseerd, waarvan 1200 ha al voor 2030.

Landschap

Flevoland is het resultaat van de oer-Nederlandse traditie van het winnen van land op de zee. Als onderdeel van de Zuiderzeewerken werd een vernieuwend polderlandschap gemaakt waarin landbouw, wonen, werken en recreëren samenkwamen. Met vooruitziende blik en visionaire ontwerpgedachten

zijn de polders vormgegeven en bedacht tot in het kleinste detail: van bomenlaan tot boerenschuur. Een uniek landschap met een eigen identiteit. Een land van lucht, licht en leegte met lange lijnen, statige lanen, strakke kustlijnen en verspreid gelegen dorpen en steden. Een landschap van wereldfaam. In 2021 hebben Provinciale Staten een landschapsvisie vastgesteld, met een programma dat richting geeft aan de ruimtelijke ontwikkelingen in Flevoland. In het bijbehorend Handboek kernkwaliteiten Flevoland is dit verder onderbouwd.

Nationaal Park Nieuw Land

Sinds oktober 2018 heeft Flevoland haar eigen nationaal park: Nieuw Land. Nationaal Park Nieuw Land ligt in de gemeenten Almere en Lelystad, in het hart van Nederland en midden in de Metropool Regio Amsterdam. Het bestaat uit vier deelgebieden: Oostvaardersplassen, Lepelaarplassen, Marker Wadden en een deel van het Markermeer.

De bundeling van de vier natuurgebieden in één Nationaal Park biedt kansen voor het versterken van zowel de ecologische als van de toeristische betekenis van Nieuw Land. De ecologische betekenis van het gebied is groot als gebied met moerassen, bossen, meren en omliggend agrarisch gebied binnen een dynamische omgeving. Als de natuur voldoende wordt versterkt, kan Nieuw Land ook voor het toerisme meer betekenis krijgen. Het gebied trekt nu al 900.000 bezoekers per jaar. Het doel voor de komende jaren is de organisatie van Nationaal Park bestendig te maken en de natuur verder te versterken, onder meer door de realisatie van Oostvaardersoeveren en het benutten van kansen bij de verdere verduurzaming van het omliggende agrarische gebied. Daarbij willen we het gebied beter beleefbaar maken voor bezoekers, zodat de kwaliteiten van het gebied nog beter tot hun recht komen.

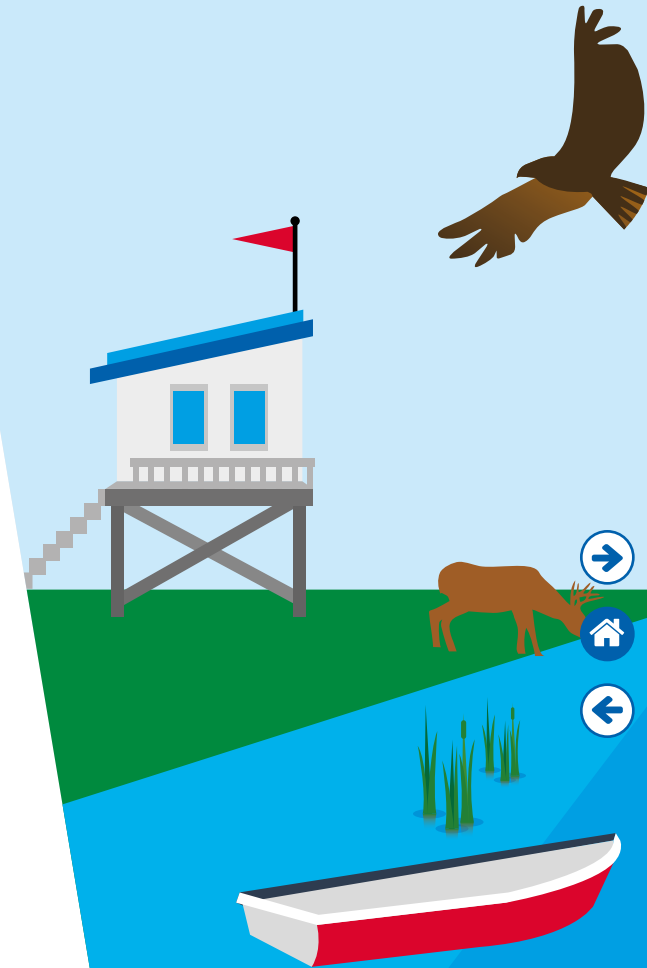
Nationaal Park Nieuw Land is een 'ontwikkelpark', waarin veel ontwikkelingsprojecten worden uitgevoerd met de inzet en onder verantwoordelijkheid van elk van de partners en andere organisaties.

Het perspectief voor 2040 is beschreven in de ontwikkelingsvisie. De partners richten zich daarbij op drie opgaven:

1. Versterken en verbinden van natuur: de natuurwaarde is de drager van het nationaal park.
2. Vergroten en versterken van natuurbeleving: mensen zijn van harte welkom en voelen zich welkom.
3. Verbinden van natuur en samenleving: ervoor zorgen dat het draagvlak voor en de betrokkenheid bij natuur wordt versterkt. Het park zit in het hart van mensen.

Vragen over het landelijk gebied:

- Wat zou u willen bereiken met en voor de landbouw?
- Hoe kijkt uw partij naar de aanpak van de stikstofopgave?
- Welke ambities heeft uw partij ten aanzien van de natuur en landschap in Flevoland?
- Zijn wij met de beschreven maatregelen voor alle bovengenoemde thema's op de goede weg? Of zijn er aanvullende inspanningen nodig?
- Hoe ziet uw partij de effecten op de brede welvaart in Flevoland?

Verdere informatie:

Algemeen:

- [Toekomstbestendige ontwikkeling van het landelijk gebied - Ontwerp NOVI](#)
- [From Farm to Fork Strategy, Europese Commissie](#)

Landbouw:

- [Gemeenschappelijk Landbouwbeleid, Europese Commissie](#)
- [Nederlands Nationaal Strategisch Plan GLB 2023-2027](#)

Omgevingsvisie FlevolandStraks

- www.omgevingsvisieflevoland.nl
- [Website Agro Expert Raad \(AER\)](#)

Stikstofopgave

- [Aanpak stikstof in Flevoland, provincie Flevoland](#)
- [Inzicht in stikstofemissies - Provincie Flevoland](#): De provincie heeft een stikstofkaart gemaakt waarop de herkomst van de stikstofuitstoot in Flevoland te zien is. De kaart laat van verschillende bronsoorten, zoals verkeer, woningen, agrarisch en industrie, zien in welke mate zij stikstofemissies hebben. De kaart is te gebruiken voor iedereen die meer informatie wil over de emissies van stikstof in Flevoland. Door kaartlagen toe te voegen aan de weergave kun je de bronnen van de uitstoot beter duiden. Zo is het mogelijk om Natura2000-gebieden of bedrijventerreinen toe te voegen.

Natuur

- [Bossenstrategie, Provincie Flevoland](#)
- [Actieplan Biodiversiteit, Provincie Flevoland](#)
- [Landelijk Programma Natuur](#)
- [Natuurnetwerk Nederland](#)
- [Overzichtskaart natuurnetwerk Flevoland](#)

Landschap:

- [Programma Landschap van de Toekomst, provincie Flevoland](#)
- [Op reis door Flevoland: het landschap van de toekomst](#) - YouTube *Gesprekken met bestuurders over hun mooiste plekken van Flevoland*

Nationaal park Nieuw Land

- [Ontwikkelvisie Nationaal Park Nieuwland](#)
- [Website Nationaal Park Nieuw Land](#)
- [Website Markermeer-IJmeer](#)
- [Website Oostvaardersoevers](#)

De provinciale financiën

Inkomsten

De provincie voert haar taken uit met gemeenschapsgeld. Het grootste deel van de inkomsten bestaat uit 'vrij inzetbare' middelen, ook wel bekend als de 'algemene dekkingsmiddelen'. Daarnaast zijn er middelen die aan een specifiek doel zijn gekoppeld, zoals subsidies.

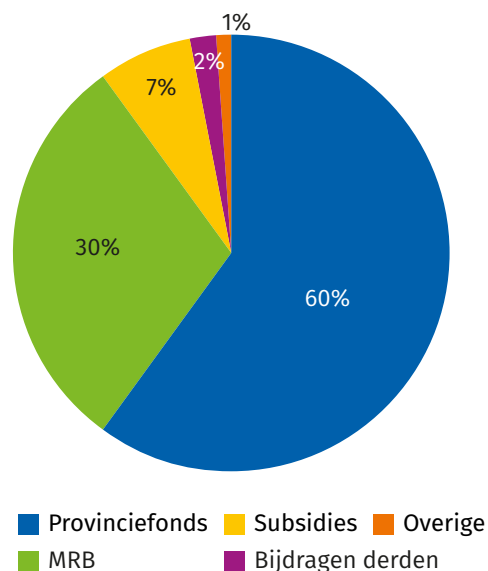
Algemene dekking-middelen	Specifieke dekkings-middelen
1. Uitkering Provinciefonds	1. Subsidies
2. Provinciale belasting (opcenten op de motorrijtuigenbelasting)	2. Bijdragen van derden
3. Overige inkomsten (zoals rentebaten, dividenden)	

De jaarlijkse uitkering uit het provinciefonds en de provinciale belasting vormen samen circa 90% van de inkomsten. Daarom zijn dat voor de provincie ook de belangrijkste inkomstenbronnen.

Per categorie volgt hieronder een korte toelichting, met een schets van de verwachte ontwikkelingen in de komende jaren.

a. Uitkering Provinciefonds

Alle provincies ontvangen een uitkering uit het Provinciefonds. Hoe groot die uitkering is, hangt af van criteria als het aantal inwoners van een provincie, maar ook met de mogelijkheden die de provincies hebben om eigen inkomsten te genereren (belastingen en vermogensinkomsten). De omvang van het Provinciefonds groeit of krimpt jaarlijks mee met de ontwikkeling van de rijksuitgaven. Dat wordt ook wel het 'samen de trap op en samen de trap af' principe genoemd. De uitkering voor Flevoland bedraagt in 2022 circa € 122 miljoen. De uitkering uit het Provinciefonds is een vrij besteedbare uitkering.

bedraagt in 2022 circa € 26,7 miljoen. De provincie is vrij in de besteding van de inkomsten uit de opcenten.

Ontwikkelingen

Het opcententariaf in Flevoland is sinds 2016 jaarlijks met 1% geïndexeerd in verband met loon- en prijsontwikkelingen (op basis van het huidige Coalitieakkoord). In de meerjarenraming 2022-2025 van de programmabegroting 2022 is deze indexering met 1% rekenkundig gecontinueerd. Een punt van aandacht is de positie van autoleasebedrijven. De auto's die op naam staan van het leasebedrijf worden voor de afdracht van de opcenten toegerekend aan de provincie waarin het hoofdkantoor van het bedrijf staat. Dit betekent dat een verplaatsing van het hoofdkantoor van een leasebedrijf van invloed is op de inkomsten van een provincie. In Flevoland is in 2022 één groot autoleasebedrijf geregistreerd.

c. Overige eigen inkomsten

De provincie ontvangt jaarlijks dividend over een beperkt aandelenbezit. Het is niet zomaar mogelijk om onze liquide middelen te gebruiken om actief te gaan beleggen. Hiervoor zijn wettelijke beperkingen opgelegd in de Wet financiering decentrale overheden (Wet Fido) en de Regeling uitzettingen en derivaten decentrale overheden (Rudo). Voor de jaren 2022-2025 gaan wij ervan uit dat de dividenden in lijn zullen liggen met de uitkering in voorgaande jaren. Daarnaast verstrekt de provincie leningen aan gemeenten en overige organisaties vanuit de publieke taak.

Dat levert relatief beperkte inkomsten op, door de zeer lage rentepercentages in de afgelopen jaren, maar ook omdat de provincie is verplicht tot 'schatkistbankieren'.

Ontwikkelingen

De rentepercentages stijgen de laatste maanden weer, maar wij verwachten niet dat die ontwikkeling op de korte en middellange termijn tot veel hogere inkomsten zal leiden.

d. Subsidies

De provincie ontvangt subsidies voor de uitvoering van specifieke taken en programma's. Denk daarbij aan specifieke uitkeringen van het rijk, maar ook aan Europese subsidies voor projecten die samen met partners worden uitgevoerd. Deze middelen moeten worden ingezet voor de taken waarvoor ze worden uitgekeerd. Daarbij is vaak sprake van verplichte cofinanciering. Wij streven ernaar om voor het uitvoeren van onze taken en ambities gebruik te maken van de subsidies, omdat hierdoor de lasten kunnen worden verlaagd of juist de mogelijkheden kunnen worden vergroot.

e. Bijdragen van derden

Wanneer de provincie investeert in fysieke zaken, zoals wegen, gebouwen of andere grote objecten, dan doen wij dat vaak niet alleen.

Steeds vaker werken wij samen met partners aan de provinciale opgaven, in programma's en projecten. Daardoor kennen wij ook financiële bijdragen van

derden, die specifiek worden ingezet.

Reserves en voorzieningen

De provincie beschikt ook over reserves en voorzieningen. Vaak worden deze twee onderdelen in één adem genoemd, maar er is wel degelijk een verschil.

Reserves	Voorzieningen
Eigen vermogen	Vreemd vermogen
Gespaard	Verplicht
Besteding is een keuze van Provinciale Staten	Besteding is al bepaald voor specifieke verplichtingen, verliezen of risico's

a. Reserves

Er wordt onderscheid gemaakt tussen de 'algemene reserve' en de bestemmingsreserves. De eerste dient voornamelijk als buffer voor de risico's die wij onderkennen en die niet op een andere wijze financieel zijn afgedekt. De bestemmingsreserves zijn door Provinciale Staten ingestelde reserveringen voor specifieke programma's of projecten.

De omvang van de algemene reserve is voor 2022 begroot op € 22 miljoen en de bestemmingsreserves op € 233 miljoen.

b. Voorzieningen

Voorzieningen moeten worden gevormd voor verplichtingen, verliezen of risico's die zich in de (nabije) toekomst zullen voordoen. Deze middelen zijn dan ook niet vrij besteedbaar.

De provincie heeft voorzieningen voor het egaliseren van meerjarige onderhoudslasten, voor risico's (garantstelling) en toekomstige verplichtingen. De omvang daarvan is begroot op circa € 26 miljoen. Daarnaast zijn er nog voorzieningen voor risico's op oninbare vorderingen (€ 1 miljoen) en duurzame waardeverminderingen (€ 7,3 miljoen).

Er zijn ook risico's die niet met zekerheid te kwantificeren zijn (maar wel te schatten). Deze risico's zijn niet opgenomen als voorziening, maar worden in de begroting en de jaarstukken beschreven (in de paragraaf weerstandsvermogen en risicobeheersing).

Vragen voor de komende jaren

Doorontwikkeling financieringssystematiek

De huidige financieringssystematiek (uitkering provinciefonds) en de maatregelen uit het coalitieakkoord van het kabinet Rutte IV leiden tot onzekerheid over de financiële positie van provincies op langere termijn en daarnaast op korte termijn tot instabiele provinciale meerjarenbegrotingen. Provincies hebben gezamenlijk een traject ingezet dat is gericht op het realiseren van een door de provincies gewenste stabiele financieringssystematiek vanaf 2025. Het is hierbij belangrijk om langer vooruit te denken dan de termijn van de reguliere begrotingscyclus.

Ontwikkelingen belastinggebied

De komende periode zal het belastinggebied van de provincies gaan veranderen. Daarbij is het nodig om keuzes te maken, zoals:

- behouden van het huidige belastinggebied (opcenten motorrijtuigenbelasting), of
- vervanging van de motorrijtuigenbelasting door een systeem van 'Betalen naar Gebruik', of
- vervanging van de motorrijtuigenbelasting door een nieuw eigen belastinggebied zoals een 'ingezetenen- en vestigingsheffing' of provinciale 'onroerendezaakbelasting'.

Afgezien van de technische aspecten en randvoorwaarden, is de keuze voor een belastinggebied vooral een politieke keuze omdat het over lastenverdeling tussen groepen en individuen gaat.

Grote landelijke transities

Provincies zullen vanwege hun essentiële 'rol in de ruimte' de komende decennia een grote inzet plegen in de realisatie van de maatschappelijke opgaven wonen, klimaat, energie, landelijk gebied, stikstof/natuur, arbeidsmarkt. Dit komt bovenop de uitvoering van hun traditionele taken. Door het rijk is aangegeven dat er fondsen voor deze ontwikkelingen zullen komen, maar het is te verwachten dat de provincies hieraan ook zelf (financieel) moeten bijdragen. Het vergroten van het provinciefonds is dan voor de provincie

de aantrekkelijkste oplossing. Het alternatief -dat provincies hun inkomsten verhogen door een eigen belastinggebied- heeft tot gevolg dat de rekening van de transities (deels) via lokale belastingen bij de Flevolandse burgers terecht gaat komen. Of dat wenselijk is moet ook politiek worden afgewogen.

Vragen over de provinciale financiën:

- Hoe zouden de kosten van de grote maatschappelijke opgaven naar uw mening moeten worden gedekt?
- Vindt u dat de opcentenheffing over de motorrijtuigenbelasting moet worden behouden?
- Zo nee, welke alternatieven ziet u als provinciaal belastinggebied?

Overzicht kernpunten

Actieprogramma Bodem en Water	20	Grondstoffen	17, 26, 27, 31
Arbeidsmarkt/Werkgelegenheid	13, 14, 21, 26-30	Identiteit	5, 25, 26, 36
Biodiversiteit/Actieplan Biodiversiteit	6, 14, 17, 21, 22, 33, 34, 36	Infrastructuur (vaar- en wegverbindingen)	20, 26, 30, 31, 34
Bodemkwaliteit/bodemdaling	6-8, 11, 13, 20, 33, 36	Klimaatadaptatie, -mitigatie, -verandering	4-6, 8, 14, 17-21, 27, 31, 34, 42
Bossen	7, 21, 36, 37	Korte keten	35
Brede welvaart	26, 29, 30, 34	Krachtige samenleving	7, 9, 25
Circulariteit/kringloop (bouwen, economie, landbouw)	11, 23, 27, 29, 33, 35	Landbouw	5, 6, 13, 14, 17, 20, 27, 30, 33-36
CO2/broeikasgassen	14, 18, 20, 21, 29, 31	Landschap	22, 33, 36
Cultuur en kunst	5, 12, 23, 25, 26	Lelylijn	30
Deltaplan Noordelijk Nederland	11	Lelystad Airport	15, 30
Democratie, nieuwe vormen/inspraak inwoners	9-11, 14, 15, 22, 25, 28	Maatschappelijke opgaven	9, 10, 12, 13, 21, 34, 42
Digitalisering	14, 27	Manifest Wij zijn Flevoland!	13
Duurzaamheid	5, 8, 13, 14, 17-21, 29, 30, 37	Maxima-centrale	17, 20
Economisch kapitaal	6, 27, 28	Metropoolregio Amsterdam	11, 13, 20, 27, 30, 37
Economie/innovatie	7, 8, 11, 13, 19, 25-27, 29	Mobiliteit / bereikbaarheid / OV	5, 13, 14, 19, 23, 25, 30, 31, 34
Elektrische auto's	19, 31	Motorrijtuigenbelasting	39-42
Energie in balans	19, 21, 27	Nationaal Park Nieuw Land	37
Energiearmoede	18, 21	Nationaal Programma Landelijk Gebied	34, 35
Energie-opslag	19	Natuurlijk kapitaal	6, 28-30
Energietransitie	17, 18-22, 27, 34	Natuur	5, 7, 11, 13, 14, 17, 25, 30, 33, 34, 36, 37, 42
Europa	14, 21	Natuurnetwerk Nederland	36
Fietsverbindingen/snelfietsroutes	5, 20, 31	Nieuw Economisch Beleid	26, 27
Flevokust haven	20, 31	Omgevingsdienst	20
Flevoland Natuurinclusief, programma	36	Omgevingsvisie/Omgevingswet	9, 10, 13, 27, 35
Flevolandse woonagenda/ Routekaart 100.000+	23	Ondermijning/veiligheid	5, 14, 15
Gebiedsagenda Ermelo, Harderwijk, Zeewolde	11	Onderwijs	6, 21, 23, 25, 27, 29
Geothermie	20	Open huishouding	9
Gezondheid / zorg	5, 6, 12-14, 17, 23, 25, 28	Provinciefonds	39-42

Regionale Energie Strategie	11-13 , 18-20
Regionale samenwerking	8 , 10-13 , 18 , 25 , 26 , 30 , 34 , 36
Regiodeal Noordelijk Flevoland	13 , 29 , 30
Regio Zwolle	11 , 27
Rollen in de ruimte	11 , 24 , 42
Ruimtelijke ordening	8 , 9 , 11 , 12 , 14 , 21 , 24
Samenhang tussen opgaven	5-8 , 21 , 25 , 34
Samenwerking met het rijk	8 , 11 , 12 , 13 , 17 , 24 , 30 , 34
Samenwerkingsagenda rijk-regio	13 , 14 , 24
Schakel- /verbindingspositie Flevoland	11
Smart mobility/MITC	30 , 31
Sociaal kapitaal	6 , 27
Sport	23 , 25
Stikstof	13 , 33-35
Talentontwikkeling/Human capital	27 , 29 , 30
Toerisme en recreatie	33 , 37
Transitie	8 , 14 , 17 , 33-35
Visserij	6 , 21 , 29 , 30
Water	6 , 7 , 13 , 17 , 18 , 20 , 22 , 30 , 31 , 33 , 34 , 36
Waterschap	10 , 12 , 13 , 33
Waterstof	18-21
Wet open overheid	14
Windenergie	19 , 22
Woningbouw(opgave)	5 , 7 , 12 , 13 , 17 , 23 , 24 , 25 , 27 , 33-35 , 42
IJmeerverbinding	30
Zonne-energie / zonnepanelen	19-22

